

36. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Humán Tudományi Szekció

Budapest, 2023. április 12-14.

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar

„Az erőm olyan, mint 27 éves korában, összetépek akárkit!”

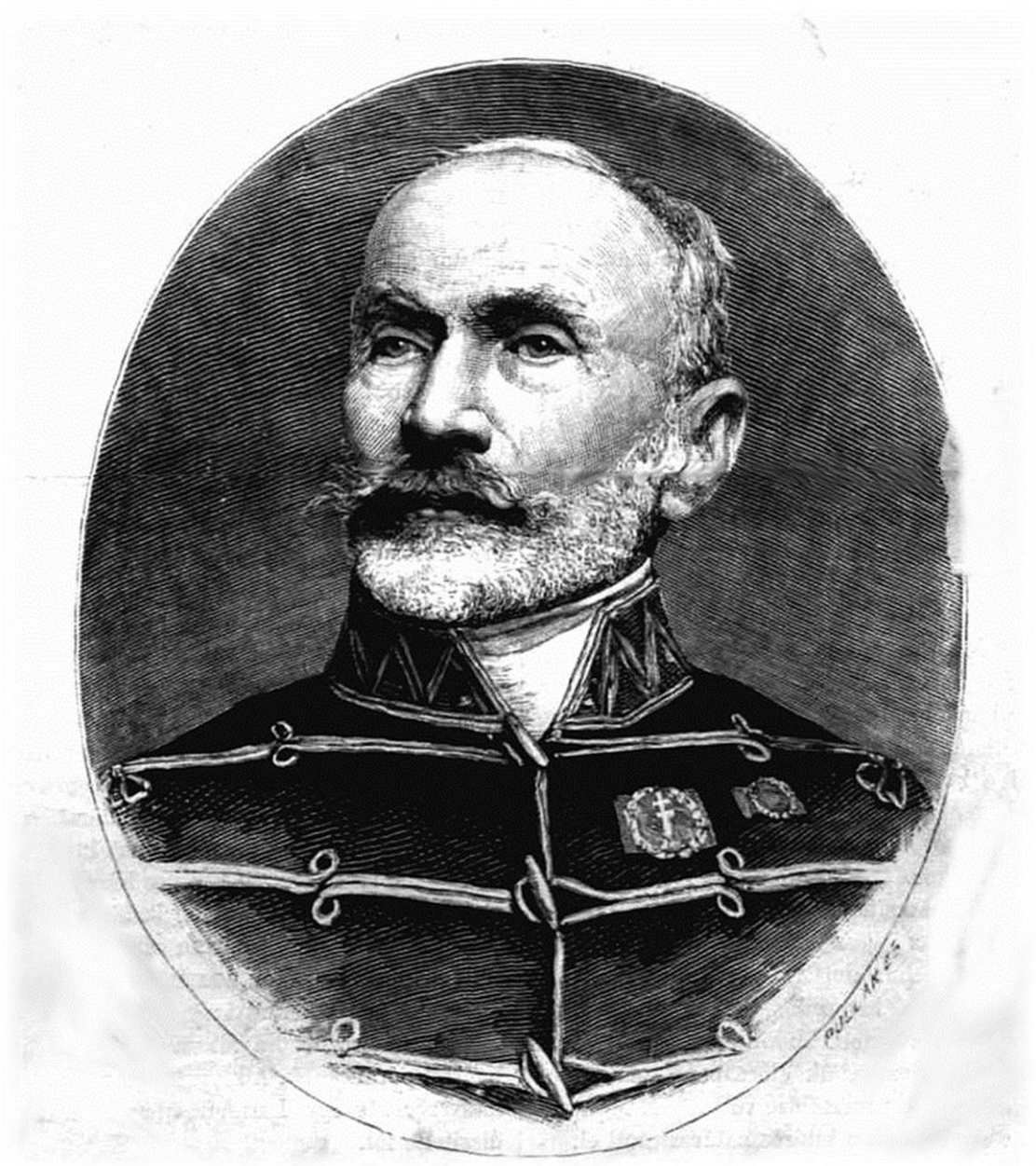
Aktív és passzív szakaszok Bátori Schulcz Bódog (1804–1885)

honvéd ezredes életében

Jelige: Czet2177

Pályamunka lezárásának időpontja: 2023. január

2023.

Bátori Schulcz Bódog portréja

Vasárnapi Újság, 1884. január 6.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
2. Schulcz Bódog életének első aktív szakasza (1804–1848)	5
3. Schulcz életének legaktívabb szakasza, az 1848/49. évi szabadságharc	10
4. Passzivitás és aktivitás. Schulcz Bódog a szabadságharc után (1849–1885)	22
5. Aktivitás és passzivitás összegzése	31
6. Bibliográfia	36

1. Bevezetés

A 19. századi magyar hadtörténelem alighanem legkiemelkedőbb fejezete az 1848–49-es szabadságharc. A katonai vereség ellenére is olyan eredményeket hoztak ezek az esztendőök, mint a honvédség megszületése, Görgei Artúr téli és nyári hadműveletei, a tavaszi hadjárat, valamint a komáromi erőd védelme. Utóbbi kettő sikeréhez nagyban hozzájárult Bátori Schulcz Bódog is, aki a szabadságharc során a 17. honvédszászlóalj parancsnoka, valamint Klapka György és Nagysándor József vezérlete alatt a felső-tiszai, majd az ebből kialakuló I. hadtest egyik dandárparancsnoka is volt, 1849 júliusának közepétől pedig az előbbi tábornok helyetteseként Komáromban tevékenykedett.

Schulcz a szabadságharc azon törzstisztjei közé tartozik, akiknek személye viszonylag ismertnek számít. Ezt az Egervári Ödön közreműködésével 1870-ben megjelenő visszaemlékezései mellett nagyothallásának köszönheti, amely olyannyira súlyos volt, hogy „*Isaszegnél a leghevesebb ágyúzás alkalmával környezetéhez így szólt: «Azt hiszem, az osztrák[ok] ... már ismét puskáznak.»*”¹ Az ezredes olykor hajmeresztő vakmerősége és fülbaja mellett bajtársai közül az általa viselt híres csuklyás kabátja, burnusza is kiemelte, amely miatta vált divatossá 1848–49-ben.²

Életútjával azonban Schulcz kifejezetten izgalmas személye ellenére eddig nem foglalkozott behatóbb kutatás. Ettől függetlenül természetesen keletkeztek olyan tanulmányok, monográfiák és okmánytárak, amelyek fontos adalékokat tartalmaznak ténykedésére vonatkozóan. Itt fontos kiemelni Dér Dezső kutatásait a felső-tiszai hadtestről, Bona Gábor közismert munkáját a szabadságharc tábornokairól és törzstisztjeiről, valamint Hermann Róbert azon publikációit, amelyek a tavaszi hadjáratral kapcsolatosak, de nem szabad megfeledkezni az I. hadtesthez kapcsolódó kétkötetes forrásgyűjteményről, illetve az *Aradi vértanúk* sorozatban közölt, Schulczal kapcsolatos iratokról sem. Az ezredes 1848 előtti, valamint a szabadságharc leverését követő életútja viszont eddig szinte teljesen elkerülte a korszakkal foglalkozó történészek figyelmét. Ez azonban nem meglepő, ugyanis a szabadságharc középszintű katonai vezetői közül egyelőre csak meglehetősen kevesekről született átfogó életrajzi munka. Mindenesetre kivételt jelentenek például az Asbóth Sándorral, Tóth Ágostonnal vagy Gál Sándorral kapcsolatos kutatások, de megemlíthetjük az *Aradi vértanúk* sorozatot is, amelynek már megjelentek a kivégzett törzstisztekkel foglalkozó kötetei.

¹ SZINNYEI 1887. 459.

² SOMOGYI 2011. 143.

Schulcz életrajzának feldolgozatlansága mellett az is indokoltta tette a kutatás megkezdését, hogy meglehetősen kedvezők a téma forrásadottságai, hiszen az ezredes saját, valamint Görgei Artúr, Klapka György és számos más szabadságharcos emlékirata, illetve Leiningen-Westerburg Károly naplója mellett a császári-királyi hadsereg sematizmusai és a bécsi hadilevéltárban őrzött tiszti minősítései, valamint a szabadságharcot követő évtizedekben született történetírói művek is remekül használhatók a kutatás során. Fontos kiemelni Büttner Emil leveleit is, amelyek vizsgálata arra ad lehetőséget, hogy Schulcz személyét egyik altisztje szemszögéből láthassuk. Ezen hasznos források ellenére a legtöbb nívumot az ezredes Egervári Ödönnek küldött levelei tartalmazták, amelyek 1867 és 1879 között keletkeztek Garamkövesden, jelenleg pedig a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának P szekciójában őrzik az Egervári-hagyaték részeként.

Jelen dolgozatom célja nem csupán az ezredes életrajzának bemutatása, hanem igyekszem választ adni azokra a kérdésekre is, hogy milyen csapatparancsnok volt Schulcz, mennyiben befolyásolta nagyothallása az 1848/49. évi ténykedését, és hogy mi történt vele a neoabszolutista rendszer idején. Szeretném bemutatni továbbá azt, hogy milyen kapcsolati hálóval és ezzel összefüggésben milyen lehetőségekkel rendelkezett a szabadságharcot követő évtizedekben, valamint azt, hogy veterántársaihoz képest mennyire nevezhető tipikusnak/atipikusnak az életpályája. Mindezt aktív és passzív életszakaszainak elkülönítésével és összehasonlításával igyekszem keretbe foglalni.

2. Schulcz Bódog életének első aktív szakasza (1804–1848)

2.1. Ifjúkor és tanulmányok (1804–1824)

Bátori Schulcz Bódog 1804. január 14-én látta meg a napvilágot Körmöcbányán Schulcz Félix József néven. Édesapja Schulcz Antal körmöcbányai városi bíró, édesanyja pedig a fiumei, valószínűleg horvát felmenőkkel rendelkező Benkó Jozefa, Benkó Gáspár császári-királyi őrnagy lánya volt.³

A Schulcz család valószínűleg 1702-ben, I. Lipót uralkodása alatt nyerte el nemességét, amelyet alátámasztani látszik az, hogy a nemesítő oklevél egyik másolata a közeli besztercebányai káptalan hiteleshelyi levéltárában maradt fenn.⁴ A Schulczok mindenesetre – régi körmöcbányai római katolikus családként – már korábban is meghatározó szerepet játszottak város életében, ugyanis több polgármestert, országgyűlési követet és bírót is adtak a településnek.⁵

Schulcz Félix édesapjáról, Antalról meglehetősen keveset tudunk. Az viszont biztos, hogy 1790-ben jelen volt II. Lipót koronázásán, mint a Bars vármegyei nemes őrálló sereg hadnagyi rangban megjelenő vitéze.⁶ Bona Gábor kutatásai nyomán eddig úgy tudtuk, hogy mielőtt Schulcz Antal jogi pályára lépett volna, a cs. kir. hadseregben mérnökkari tisztként teljesített szolgálatot,⁷ fia egyik 1869-ben keletkezett levele azonban cáfolja ezt, a veterán ugyanis azt írja: „nem Atyám, de Őregapám volt cs. kir. mérnökkari őrnagy vezér.”⁸ Mindenesetre Schulcz Antal is teljesített fegyveres szolgálatot, hiszen 1809-ben a barsi nemesi felkelők egyik főhadnagyaként részt vett a győri csatában.⁹ Félixnek tehát mindenképpen mintaként szolgálhatott az édesapja, illetve a nagyapjai által végzett fegyveres szolgálat, valamint az a visszaemlékezésekből is tükröződő erős magyar nemesi identitás, amely egész gyermekkorában körülvette.¹⁰

A család otthona a főtéren álló Pizét-ház volt, amely sokáig a mindenkori esztergomi érsek tulajdonában állt, és a pizetárius lakhelyéül szolgált. Itt nevelkedett Schulcz Félix 12 éves koráig négy fivére és húga társaságában.¹¹ Nem tudjuk pontosan, hogy milyen nyelven

³ SCHRÖDER 1891. 513.

⁴ KEMPELEN 1915. 288.

⁵ EGERVÁRI 1870. 1.

⁶ DECSY 1792. 310.

⁷ BONA 2015. I. 180.

⁸ Bátori Schulcz Bódog levele Egervári Ödönnek (a továbbiakban: Bátori Schulcz Egervárinak), Garamkövesd (a továbbiakban: Gk.), 1869. nov. 8., OL Nr. 64.

⁹ BOROVSKY 1903. 400.

¹⁰ EGERVÁRI 1870. 1.

¹¹ BOROVSKY 1903. 92.; EGERVÁRI 1870. 1.

beszéltek otthon, viszont fontos kiemelni, hogy Félix Körmöcbányán egy nagyon heterogén etnikai és nyelvi közegeben kezdett el felcseperedni, ahol minden bizonnyal a magyar, a német és a szlovák nyelvet is elsajátította.¹²

Az ifjú 1816-ban aztán a kassai premontreiek iskolájába került, ahol egy rövid ideig konviktusi szobatársa volt a későbbi irodalomtörténésznek, Toldy (Schedel) Ferencnek.¹³ Az iskola elvégzése után Schulcz továbbra is Kassán maradt és 1819-ben beiratkozott a városi királyi akadémiára, ahol 1820-ban sikeresen befejezte a kétéves bölcsész fakultást. Az ösztöndíjban is részesülő tanuló ez idő alatt sajátította el a francia és az olasz nyelvet, de tanult táncot és vívást, emellett pedig lovastudását is fejlesztette. 1821-ben aztán a jogi fakultáson folytatta tanulmányait, amelyet 1822-ben fejezett be.¹⁴

2.2. A császári-királyi hadsereg kötelékében (1824–1848)

Nem tudjuk, hogy mivel töltötte az ifjú az ezt követő másfél évet, az viszont világosan kitűnik Egervári művéből, hogy Schulczot nem vonzotta a jogi, hivatalnoki pálya, bármennyire is ambicionálta ezt családja. Szülei ugyanis szerették volna, ha a fiatalember az Udvari Kancellária által foglalkoztatott nagybátyja, Schulcz János támogatásával próbált volna meg érvényesülni Bécsben.¹⁵ Félix egyes katonaviselt rokonai, például Starzinszky Péter hatására ezzel párhuzamosan viszont egyre nagyobb elhivatottságot érzett a katonai karrier iránt, ezért 1824 januárjában hadapródnak szegődött a báró Bakonyi Imre nevét viselő 33. sorgyalogezredbe, amelynek kötelékében hivatalosan március 1-jén kezdte meg szolgálatát.¹⁶ Az alakulatba egyébként 1809-től kezdve kerülhettek alsó-magyarországi bányavárosokból, így Körmöcbányáról származó katonák, az állományt ugyanis korábban csak nyugat-magyarországi, valamint nógrádi legénységgel töltötték fel.¹⁷

Schulcz a 33-asok besztercebányai hadfogadó irodájában jelentkezett a hadseregbe, ezt követően pedig ezrede hadkiegészítő központjában, Komáromban,¹⁸ majd Milánóban teljesített szolgálatot. 1828-ban Esterházy Miklós magyar nemesi testőrkapitány itáliai látogatása során Schulcz ezredparancsnoka, Maximilian Corbey a herceg figyelmébe ajánlotta a fiatal kadétot, akinek ekkoriban igazán lehangoló gondolatai voltak a saját jövőjével kapcsolatosan, mivel úgy

¹² PensBuch S. 314.

¹³ Batori Schulcz Egervárinak, Gk. 1868. dec. 12., OL Nr. 39.

¹⁴ EGERVÁRI 1870. 2.; KMETY–JUHÁSZ 2018. 234.

¹⁵ EGERVÁRI 1870. 2.

¹⁶ Grundbuch S. 131.; EGERVÁRI 1870. 2.

¹⁷ CSIKÁNY 2014. 127.

¹⁸ HERMANN 2015. 122.

látta, hogy előmenetele a katonai ranglétrán elképesztően lassú lesz. Aggodalmai a nagyhatalmak között ekkor már 13 éve fennálló békére való tekintettel jogosak voltak, ezért is jelentett nagy lehetőséget számára Esterházy látogatása. A kadét azonban ezredese ajánlása ellenére sem nyert felvételt a Nemesei Testőrség soraiba. Schulcz és biográfusa, Egervári Ödön ezen kudarc okát „*az akkori testőr hadsegéd*” cselszövésének tulajdonította.¹⁹ Az ügyről több információ jelenleg nem áll rendelkezésünkre, viszont az elutasítással kapcsolatos kódosításból úgy tűnik, hogy a fiatal kadétot alaposan megviselte a kudarc, amelyről idős emberként se mesélt szívesen. Rövid önéletrajzából is csak annyi derül ki, hogy „*akadályok közbejötté miatt*” maradt az ezredénél.²⁰ Mindenesetre a fel nem vett testőraspiránsok névjegyzékéből tudjuk, hogy édesanyja ekkor már özvegy volt.²¹

Egervári munkája szerint Schulcz ezekben az években „*mint kezelő őrmester kitűnő hadgyakorlatmesterré lőn.*”²² A szerző itt alighanem hibát vétett, ugyanis a kiképzésért felelő kezelő, azaz rendező őrmesterek általában tapasztalt tizedesek közül kerültek ki. Jóval valószínűbbnek tűnik, hogy 1829 és 1831 között Schulcz iskolázottságából és korából kifolyólag a számvivő őrmesteri pozíciót töltötte be, tehát ő felelt százada iratkezeléséért és ellátásáért.²³

Alighanem az adminisztratív feladatok terén szerzett tapasztalatai miatt 1831-ben zászlósként az ezredparancsnoki törzshöz került, ahol különböző hadparancsok írásba foglalásával és javításával foglalatoskodott egészen az 1832. január 1-jei hadnagyi előléptetéséig.²⁴ Az ekkor felgyorsuló előmenetele valószínűleg a visszaemlékezéseiben megemlített szorgalmának volt köszönhető, ugyanis, ahogy Egervári fogalmaz „*minden hadtani könyvekben szorgalmasan búvárkodott, azonfelül a nyelvekben, a hivatalos irályban s rajzolatban gyakorolta magát.*”²⁵ Nem tudjuk, hogy Schulcz a katonai irodalom mely alkotásait forgatta kezében, hogy olvasta-e Clausewitz, vagy a későbbiekben Kiss Károly és Czetz János munkáit, viszont levelei alapján úgy tűnik, hogy komoly érdeklődést mutatott a hadtudományok iránt.²⁶

A hadnagy szolgálati idején kívül is meglehetősen aktívnak bizonyult, ugyanis a milánói társasági élet élénk szereplőjeként szívesen látott vendég volt a város előkelő családjainak

¹⁹ EGERVÁRI 1870. 3.

²⁰ Batori Schulcz Bódog sajátkezű önéletrajza, H. n., 1867. máj. 31., (a továbbiakban: Önéletrajz) OL Nr. 26.

²¹ HELLEBRONTH 1940. 409.

²² EGERVÁRI 1870. 3.

²³ KEDVES 2002. 51–52.; Conduiteliste Kt. 110.

²⁴ Önéletrajz, OL Nr. 26.; Conduiteliste Kt. 110.

²⁵ EGERVÁRI 1870. 3.

²⁶ Az 1860-as évekre elolvasta Auguste de Marmont marsall valamelyik munkáját is. Lásd: Batori Schulcz Egervárinak, Gk. 1868. nov. 12., OL Nr. 34.; ill., 1868. nov. 25., OL Nr. 36.

szalonjaiban, de az ezredben szolgáló bajtársai között is barátokra lelt, remek viszony fűzte például a később tábornoki rangig jutó Josef Neustädterhez,²⁷ egyesekkel pedig még évtizedekkel később is levelezett, minden bizonnyal rendszeresen, hiszen Anton Wittgens és Ludwig Wolf még 1867-ben sem mulasztották el felköszönteni névnapja alkalmából.²⁸

Az 1836-os és 1837-es években a hadnagy Joseph Flette vezérőrnagy hadsegédje volt,²⁹ majd 1839-től az ezred gránátos zászlóaljának kötelékében Láhner György századában szolgált. Schulczot 1841-ben immár főhadnagyként ideiglenesen Budára vezényelték, ahol egy katonai raktár őrzése volt a feladata.³⁰ Az itt töltött idő alatt többször is vendégeskedett Ignaz Lederer táborszernagynál, sőt, az Udvari Haditanácstól dicsérő oklevelet is kapott.³¹ 1844-ben aztán a 33. gyalogezreddel egyetemben Zára környékére vezényelték, ahol százada Pag szigetén látott el helyőrségi feladatokat, viszont sajnálatos módon ekkor vette kezdetét a főhadnagy hallásának rohamos romlása.³²

Schulcz 1845–46 során a 33-asok lévai hadfogadó irodáját vezette, majd visszatért az immár Gyulay Ferenc altábornagy nevét viselő ezredéhez, amelyet 1847-ben ismét Itáliába vezényeltek. Ugyan a derék tiszt már 1824 óta szolgálatban állt, így is csak az 1848. március 18-i milánói forradalom után tehetett próbára élesben katonai képességeit. Ekkor viszont joggal bizakodott abban is, hogy az elkövetkező harcok során századparancsok is lehet belőle, hiszen csak két rangidős tisztársra előzte meg őt az előléptetésre váró 33-as főhadnagysorában.³³ Benedek Lajos ezredes azonban nyilvánvalóvá tette számára, hogy időközben elhatalmasodó nagyothallása miatt nem tart igényt a szolgálataira, ezért állapotának javulásáig ideiglenesen nyugalmazták. Schulcz ennek ellenére *„eltávozta előtt részes volt az akkor időben kitört olasz hadjáratba, nem minden dicsőség nélkül.”*³⁴ A főhadnagy ugyanis Benedek parancsnoksága alatt április 6-án részt vett egy felderítő akcióban, amelynek célja az volt, hogy felmérjék Károly Albert szárd király Marcaria környékén gyülekező csapatainak nagyságát. Az első komolyabb harci érintkezésre a város közelében került sor, amikor Schulcz századának csatárláncát vezetve rátámadt egy szárd-piemonti előőrsre. Ezt követően néhány ács segítségével betörtette egy közeli udvarház kapuját, majd a résen berontva 12 dragonyost ejtett fogságba.³⁵ Benedek csapatai ezután több házat is megszálltak Marcaria peremén, majd az ellenséges csapatok

²⁷ EGERVÁRI 1870. 4.

²⁸ Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1867. jún. 22., OL Nr. 30.

²⁹ Önéletrajz, OL Nr. 26.

³⁰ ZAKAR 2002. 14.

³¹ EGERVÁRI 1870. 5.

³² Uo. 5.

³³ Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1848. 174.

³⁴ Önéletrajz, OL Nr. 26.

³⁵ EGERVÁRI 1870. 5.

erejének felmérését követően visszavonultak Mantovába.³⁶ Az akció sikerében Schulcznak is kiemelkedő szerep jutott, ezért vitézségéről az ezredes következő napiparancsa is elismerően szólt,³⁷ viszont ennek ellenére is gyógykezelésre kellett távoznia.³⁸

Schulcz rövidesen hazatért Magyarországra, 1848 májusában pedig Ivánka Zsigmondnál, Hont liberális országgyűlési követénél tett látogatást Pesten. Barátjának köszönhetően egy alkalommal megismerkedett az István Főherceg Szállóban az első felelős magyar kormány ebédre összegyűlt minisztereivel, köztük Deák Ferencsel is, akivel Mészáros Lázárról, a még Itáliában tartózkodó hadügyérről társalogtak, az igazságügyminiszter ugyanis nehezményezte, hogy Mészáros nem siet haza átvenni a tárcáját, holott véleménye szerint, ha a Haditanácsba kapott volna meghívót, akkor már biztosan úton lenne. A főhadnagy ezzel szemben megvédte a hadügyminisztert, és elmesélte, hogy 9 nappal korábban Veronában találkozott Mészárossal.³⁹

Ezt követően rövid ideig János öccse vendégszeretetét élvezte az esztergom-szentgyörgymezei plébánián, majd az ő anyagi támogatásával Drezdába utazott gyógykezelésre. Hallásának viszonylagos javulása után hazatért, azzal a szándékkal, hogy újra szolgálatba álljon. Ezrede azonban 24 év, 6 hónap és 18 nap szolgálat után nem tartott igényt a főhadnagyra, s ezért augusztus 27-én véglegesen nyugalmazták és a magyar hadügyminisztériumhoz irányítottak tovább.⁴⁰

³⁶ BÁNLAKY 22. A III. 2. (A szárd sereg előnyomulása a Mincioig. Károly Albert hadműveleti tervei.)

³⁷ Megfelelő források hiányában nem tudjuk, hogy Schulcz milyen politikai nézeteket vallott a korszakban. Az bizonyos, hogy erős nemzeti érzés munkálkodott benne, hiszen neveltetésében kiemelt szerepet kapott a magyar nemesi identitás. Politikai véleményét viszont a későbbiekben is csak elvétve fejtette ki, így valószínűnek tűnik, hogy Görgey Artúrral vagy Mészáros Lázárral ellentétben nem különösen követte a magyar politikai élet történéseit. Milánói kapcsolatai ellenére ekkor még valószínűleg az olasz egység ügye is távol állt tőle, hiszen az 1848 tavaszi harcokban lelkesen vett részt, sőt ezredtől sem akart távozni.

³⁸ Önéletrajz, OL Nr. 26.

³⁹ Bátor Schülcz Egervárinak, Gk. 1869.12.02., OL Nr. 72.

⁴⁰ Önéletrajz, OL Nr. 26.; PensBuch S. 314.

3. Schulcz életének legaktívabb szakasza, az 1848/49. évi szabadságharc

3.1. Zászlóaljszervezés időszaka (1848. október – 1848. december)

Josip Jelačić horvát bán szeptemberi támadását követően a magyar alkotmányosság védelmére a meglévők mellett további honvédzászlóaljok szervezését tette indokolttá, ezért Batthyány Lajos szeptember 14. és 20. között olyan rendeleteket adott ki, amelyek érvénybe léptették a katonaállítási törvényt, így kezdetét vette 16 újabb zászlóalj felállítása.⁴¹ Ezek egyike volt a 17-es sorszámot kapó barsi, árvai, lipcsei és zólyomi legénységű alakulat.⁴²

Schulczot – akit a *Közlöny* október 11-i számában már a magyarosabb Bódog keresztnévvel illettek a szerkesztők – október 10-én nevezték ki a 17. zászlóalj századosává.⁴³ A döntést kifejezetten indokolttá tette, hogy szeptember 24-én a barsiakhoz csak három századost tudtak kinevezni a szükséges hat helyett, ráadásul a tisztek többsége különböző áthelyezések miatt csak rövid ideig teljesített szolgálatot a zászlóaljnál.⁴⁴

Schulcz Bódog október 13-án csatlakozott alakulatához Komáromban, és itt mint tapasztalt katona kulcsszerepet játszott a honvédek kiképzésében.⁴⁵ Tisztársaival olyan jó munkát végzett, hogy december 11-i látogatása alkalmával Mészáros Lázár is elégedettséget fejezte ki az aktuális készenléttel kapcsolatban.⁴⁶ Minden bizonnyal ekkor személyesen is tájékoztatta az immár őrnagyi rangban szolgáló Schulczot arról, hogy zászlóaljával Miskolcra vezénylik, ahol az általa vezetett hadtest részeként az Észak-Magyarországra december közepén betörő Franz von Schlick csapataival szemben kell majd helytállnia. Az Országos Honvédelmi Bizottmány ezügyben a komáromi várparancsnoksághoz december 13-án küldött egy utasítást, amely meghagyta, hogy a 17. zászlóaljnak december 15-én Pestre kell hajóznia.⁴⁷ Egyébként 8-án az OHB még Trencsénbe szeretne volna áthelyezni az alakulatot, Schlick előretörése azonban megváltoztatta a tervet.⁴⁸

A zászlóalj hadszíntérre vezénylése ezt megelőzően valószínűleg fel sem merült, hiszen a komáromi erőd őrzése olyan kulcsfontosságú feladat volt, amelynek ellátásához nélkülözhetetlenek voltak az áprilisi törvényekhez hű reguláris csapatok. Az mindenesetre nagyban megnehezítette az alakulat működését, hogy a felállítástól kezdve gyakran változott a

⁴¹ BONA 2008. I. 23.

⁴² Rendelet. *Közlöny*, 1848. szept. 27. 559.

⁴³ Rendelet. *Közlöny*, 1848. okt. 11. 617.

⁴⁴ BONA 2015. I. 314.; BONA 2008. I. 532.

⁴⁵ EGERVÁRI 1870. 10.

⁴⁶ Uo. 10.; SZINNYEI 1887. 45.

⁴⁷ Az OHB utasítása a komáromi várparancsnokságnak. Bp. 1848. dec. 13. In: DÉR–HAJAGOS 2002. 73.

⁴⁸ Kossuth levele Görgeihez a komáromi 17. zászlóalj Trencsénbe vezényléséről. Bp. 1848. dec. 8. In: HERMANN 2001. 169.

tisztikar összetétele és ez a tél kezdetén sem volt másként: betegsége miatt ekkor, december 1-jén köszönt le a zászlóalj éléről Pribék Ferenc őrnagy, akinek pozícióját 4-én Schulcz Bódogra bízta a hadügyminiszter, s egyúttal őrnaggyá is előléptette.⁴⁹

Az 1273 fős,⁵⁰ Kossuth Lajos szerint „*jól gyakorlott, felszerelt, s felruházott*” 17. zászlóaljnak december 16-án kellett Pestről tovább indulnia Miskolcra,⁵¹ Schulcz tehát már minden bizonnyal úton volt a hadszíntérre, amikor 17-én, a harcok előtt még utoljára jelentős átrendeződések történtek zászlóalja tisztikarában. December 14-én és 17-én ugyanis összesen 12 hadnagyi, 7 főhadnagyi és 2 századosi előléptetés történt a barsiaknál.⁵² A kinevezések nagy száma, a hadnagyi-főhadnagyi állomány kicserélődése, és egyúttal feltöltése világosan rámutat arra, hogy mekkora tiszthiánnyal küzdött Schulcz alakulata 1848–49 telének kezdetén, ez alapján pedig úgy tűnik, hogy a barsiak hadszíntérre vezénylése komolyan nem merülhetett fel ezt megelőzően, Schlick betörésével viszont hirtelen kellett orvosolni a hiányt.

A fentiek alapján kiemelendő, hogy Schulcznak egyáltalán nem volt könnyű feladata akkor, amikor egy ennyire gyakorlatlan tiszti állománnyal rendelkező, a tűzkeresztségen még át nem esett zászlóaljjal kellett helytállnia Mészáros táborában. Az sem elhanyagolható szempont, hogy ez a feladat számára is újdonság volt, hiszen frissen kinevezett őrnagyként, valamint 2 hónapnyi századparancsnoki múlttal a háta mögött kellett vezényelnie egy egész zászlóaljat, amelynek 15 tisztje egyáltalán nem rendelkezett katonai tapasztalattal, 8 pedig korábban csak közkatonaként, hadapródként vagy altisztként szolgált a cs. kir. hadseregben. Schulcz ebben a helyzetben a veterán Szél János századosra számíthatott a leginkább, aki 1819-ben hadnagyként szerelt le 7 évnyi szolgálat után.⁵³ Rajta kívül a zászlóalj két katonai oktatásban részesült tisztje – Udvardy Péter főhadnagy,⁵⁴ valamint Kuppis Gusztáv százados – biztosíthatott komolyabb támaszt az őrnagy számára.⁵⁵

A barsiak tiszti állománya a tavaszi hadjáratra jelentősen átalakult, ez azonban nem jelentette a problémák elmúlását: Büttner Emil őrmestertől tudjuk, hogy rengeteg tiszt távolmaradt az ütközetektől és helyettük altisztjeiknek kellett a szlovák és magyar honvédeket irányítani. Valószínűleg ebből fakadtak azok a Schulcz és tisztikara között kialakuló konfliktusok is, amelyekről Karsa Ferenc hadnagytól tudunk.⁵⁶

⁴⁹ Rendeletek. Közlöny, 1848. dec. 8. 855.

⁵⁰ A 17. honvédzászlóalj parancsnokságának jelentése a hadtestparancsnokságnak. Miskolc, 1848. dec. 19. In: DÉR-HAJAGOS 2002. 112.

⁵¹ Kossuth Lajos utasítása Pulszky Sándor alezredesnek. Bp. 1848. dec. 15. In: Uo. 80.

⁵² Rendeletek. Közlöny, 1848. dec. 16. 891.; Rendeletek. Közlöny, 1848. dec. 22. 915.

⁵³ BONA 2015. II. 543.

⁵⁴ Uo. II. 572.

⁵⁵ Uo. I. 383.

⁵⁶ BÜTTNER 1989. 108.; PILCH 1923. 372.

3.2. A 17. honvédzászlóalj tűzkeresztsége és első kudarcai (1848. december – 1849. január)

A zászlóalj előfogatok igénybevételével, valószínűleg a kiemelkedő minőségű Pest–Miskolc posta- és kereskedelmi utat használva⁵⁷ december 18-án érkezett Miskolcra, ahonnan másnap Schulcz azt jelentette a hadtestparancsnokságnak, hogy „*Szikszo-ra, mint rendelt állomásra már az egész zászlóalj elindult.*” Az őrnagy egyébként ekkorra már biztosan magyarosította keresztnevét, ugyanis „*Sulcz Bódog*”-ként írta alá jelentését.⁵⁸

A 17. zászlóaljáról kevés szó esik a hadtest iktatókönyvében, viszont december 26-áról származik egy bejegyzés, miszerint az őrnagy néhány katonája megrongálta a bükkaranyosi csárdát, ezért pedig a hadtestparancsnokság parancsba adta egy „*hadbíró bizottmány*” felállítását.⁵⁹ A zászlóaljnak azonban hamarosan a hadbírói vizsgálatnál jóval súlyosabb kihívással kellett szembenéznie, ugyanis Szikszonál december 28-án átestek a tűzkeresztségen. Az ütközetben Schulcz alakulatának első feladata a 26. zászlóalj visszavonulásának fedezése volt az átkarolással próbálkozó Pergen-dandárral szemben, ezt követően pedig a magyar balszárnynon található Frank-hegyen vettek fel új pozíciót.⁶⁰

Az ütközet leginkább tűzéségi párbajjal telt, és az ellenséggel folyamatosan csatározó barsiak soraiba is becsapott egy röppentyűlövedék,⁶¹ a szürkületkor elrendelt visszavonulás során viszont rendezetten hagyták el a harcteret, és hamarosan Dessewffy Arisztid alezredes is csatlakozott hozzájuk.⁶² Schulcz egyébként először ekkor tett tanúbizonyságot arról a bőkezűségről, amely a későbbiekben is jellemző volt rá, ugyanis a visszavonulást fedező csatárok mindegyikét egy-egy ezüsthúszassal jutalmazta meg.⁶³

Az őrnagy zászlóalja ezt követően Dessewffy elővéddandárjának részeként készült a Kassa visszafoglalását célzó ellentámadásra, amely 1849. január 1-jén indult meg. A túlerő ellenére a 4-i kassai ütközet koránt sem indult kedvezően az északi mozgó hadtest számára, ugyanis több zászlóaljparancsnok is egymásnak ellentmondó parancsokat kapott, ami komoly zavart okozott a felfejlődő hadrendben. A barsiak esetében a problémát az jelentette, hogy az utolsó utasítás értelmében a Dessewffy jobbszárnya mögött elfoglalt pozícióból a derékhad bal szélére

⁵⁷ CSIKÁNY 2015. 36.; Rendelkezés a 17. honvédzászlóalj Miskolcra szállításáról. In: KOSSUTH 1952. XIII. 444. d.

⁵⁸ A 17. zászlóalj tiszti kimutatása. Szikszo, 1848. dec. 21. In: DÉR–HAJAGOS 2002. 132.

⁵⁹ Az északi mozgó hadtest elnöki levelezőkönyvének 1848. december 19-26-ika közötti iktatókönyve. In: Uo. 108.

⁶⁰ Uo. 29–30.

⁶¹ EGERVÁRI 1870. 12–13.

⁶² Uo. 13.; HAJAGOS 2022. 50.

⁶³ EGERVÁRI 1870. 14.

vonultak, hogy Mészáros korábbi parancsa értelmében biztosítsák az összeköttetést a balszárnyal.⁶⁴

Az ütközet folytatása sem volt különösen kedvező a magyar csapatokra nézve, ugyanis a balszárny, majd a derékhad is megfutamodott, Schulcz viszont a hadsorok között lovagolva megőrizte bizonyos századai fegyelmét, majd csatlakozott a visszavonulást fedező jobbszárnyhoz és folytatta a harcot. A ködben és a vad futás által okozott káoszban azonban a zászlóalj századai elszakadtak egymástól. Schulcz így végül eredeti alakulatának csupán töredékével kezdte meg a visszavonulást a harcterről,⁶⁵ amely során sikerült eltávolodniuk a jobbszárnytól, majd maga az őrnagy is elvesztette katonáit, miközben az ellenség mozgását kémlelte. Rövidesen az élete is komoly veszélybe került, ugyanis hirtelen egy kisebb csapat császári svalizsért pillantott meg. Az őrnagy igyekezett őket elijeszteni olyan parancsszavakat kiáltozva, amelyekkel azt igyekezett elhitetni, hogy magyar huszárok vannak a közelben, azonban a próbálkozása hasztalannak bizonyult, és csakhamar menekülőre kellett fognia, ugyanis két svalizsér rárontott. Az üldözők rövidesen beérték az őrnagyot, akin több sebet is ejtettek kardjukkal, egy terepakadály azonban Schulcz segítségére sietett, ugyanis egy nagy árokhoz érve ugratásra szánta el magát lovával. A kockázatos kísérlet sikeresnek bizonyult, mivel a császáriak nem merték megismételni a lovasmutatványt, sőt az őrnagy nem sokkal később két századára is rátalált.⁶⁶

Schulcz harciassága veszélyes helyzetbe sodorta zászlóalját, amely viszonylag magas veszteségeket volt kénytelen elkönyvelni, Dessewffy más csapataihoz hasonlóan azonban kulcsszerepet játszott abban, hogy nem lett nagyobb katasztrófa a komoly véráldozattal járó vereségből.⁶⁷ Schulcz visszaemlékezései szerint Mészáros maga is úgy vélekedett teljesítményéről, hogy *„ha Bátor a balszárnyon oly nagy zajt nem üt, seregem minden ágyúit elvesztette és számos honvéd foglyul esett volna.”*⁶⁸ Egyébként a hadtestparancsnokság sokáig nem tudta, hogy életben maradt-e az őrnagy, ugyanis amikor 5-én Schulcz Szikszón találkozott Dessewffyvel, akkor újdonsült barátja elmondta, hogy azt hitték, a vitéz zászlóaljparancsnokot felkoncolta az ellenség.⁶⁹

⁶⁴ DÉR 2015. 42–43.; EGERVÁRI 1870. 15–16.

⁶⁵ HAJAGOS 2022. 54.

⁶⁶ EGERVÁRI 1870. 16–18.

⁶⁷ DÉR 2015. 45.; BREIT 1897. I. 192.

⁶⁸ EGERVÁRI 1870. 18.

⁶⁹ Uo. 19.

3.3. A bodrogkeresztúri ütközet és a tokaji híd felégetése (1849. január)

A következő napokban megkezdődött az újjászervezés Mészáros vezetésével, az OHB január 9-én azonban Klapka Györgyöt helyezte a hadtest élére. Schulcz kifejezetten jól járt ezzel a változással, hiszen az ifjú ezredes 14-én rangidősségéből kifolyólag egy egész dandár vezetését bízta nagyothalló katonájára, aki ettől függetlenül továbbra is ellátta zászlóaljparancsnoki teendőit.⁷⁰

Schulcz Bódog azonban nem ülhetett sokáig a babérjain, mivel január közepén Schlick támadásra határozta el magát a Tokaj környékén összpontosuló honvédcsapatok ellen. Az őrnagy dandárjának feladata a csapatait Tarcal környékén felállító Klapka jobbszárnyának védelme volt, amihez egy folyóparti falvat, Bodrogkeresztúrt kellett megőriznie az esetleges ellenséges átkarolással szemben. Ehhez három zászlóalj, két és fél lovasszázad, valamint egy üteg állt a nagyothalló tisztnél rendelkezésére, akire a január 22-én és 23-án Tarcalnál, illetve Bodrogkeresztúrnál lezajló ütközetek során valóban kulcsfontosságú feladat hárult, ugyanis Schlick Josef Herzmanowski őrnagy vezetésével Sárospatak irányából egy különítményt indított el Bodrogkeresztúr, s így a magyar jobbszárny felé.⁷¹

Január 22-én megkezdődött a tarcali ütközet Klapka és Schlick erői között, viszont Schulcz sem télenkedett, ugyanis felderítői jelentették, hogy Herzmanowski már Szegilongot is elfoglalta, az összecsapás tehát a küszöbön állt. Az őrnagy azonban pontatlan információkkal rendelkezett az ellenséges különítmény nagyságáról, sőt még évtizedekkel később is úgy hitte, hogy a túlerőben lévő Pergen-dandárral kellett felvennie a harcot, holott valójában egy mindössze 1200 fős különítmény közeledett felé, ő pedig közel 2000 emberrel rendelkezett. Ezen tévedés oka a vidéket borító sűrű köd volt, amely lehetetlenné tette az érdemi felderítést.⁷²

Az őrnagy a látszólag szorult helyzet ellenére kénytelen volt vállalni az ütközetet, ugyanis Bodrogkeresztúr megtartása elengedhetetlen volt Klapka sikeréhez.⁷³ Herzmanowski támadása végül kudarcot vallott, ugyanis a császáriak a tüzérségi párbaj után inkább a visszavonulás mellett döntöttek.⁷⁴

Gedeon Miklós dandárjával az este során szintén Bodrogkeresztúrnál foglalt állást, sőt, Klapkának küldött jelentése szerint átvette a parancsnokságot Schulcztól. Ezt az őrnagy is

⁷⁰ DÉR-HAJAGOS-HERMANN 2004. 10.

⁷¹ DÉR 2015. 50–51.; BREIT 1897. I. 225.

⁷² EGERVÁRI 1870. 21–22.; PÁSZTI 2013. 783.

⁷³ DÉR 2015. 51–52.

⁷⁴ HAJAGOS 2022. 66–67.; EGERVÁRI 1870. 23–24.

megegyeztetette,⁷⁵ azonban úgy tűnik, hogy a másnapi ütközetben a magyar csapatok ismét az ő parancsnoksága alatt harcoltak, mivel Klapka január 24-i jelentésében Dessewffyhez hasonlóan egy szót sem szól Gedeonról, valamint Schulcz „*kitűnő vitézsége, tapasztaltsága és jó diszpozíciója*” volt az, amit győzelem okaként fontosnak tartott kiemelni.⁷⁶

A Schlickkel az összeköttetést elvesztő Herzmanowski január 23-án kora reggel ismételt támadásra szánta el magát. A sűrű ködben meginduló akció váratlanul érte a magyar csapatokat, ugyanis az ellenség már a szomszédos Kisfalud határáig nyomult előre, amikor a Lehel-huszárok észlelték őket.⁷⁷ Schulcz a váratlan hír hallatán személyesen lovagolt előre, hogy az ellenség mozgásáról némi képet nyerjen, a köd, a sötét és alighanem rossz hallása azonban megtévesztette és sikerült túl közel kerülnie a császári csatárokhoz, akik néhány lövést is leadtak rá, sőt el is találták az őrnagyot, vastag kabátjában azonban megakadt a lövedék.⁷⁸

Schulcz Bodrogkeresztúr határánál felállított tüzérsége az ütközet kezdetén arra kényszerítette Herzmanowskit, hogy visszahúzódjon Kisfaludra. Az őrnagy ezt kihasználva ellentámadásra indult, a település házai közé érve azonban zavar támadt, amikor a hasonló egyenruhát viselő, de ellentétes oldalon harcoló seregek katonái szembetalálkoztak. A helyzetet a 43. zászlóalj parancsnoka, Kálnoky Antal sem tudta megoldani, mivel a császári katonák végeztek vele, amit látva a zászlóalja menekülni kezdett. Schulcz viszont csakhamar rendezte csapatait és újabb támadást indított, miközben az ellenség balszárnyát fenyegetve a befagyott Bodrog túloldalán időközben a Gedeon-dandár alakulatai is hadrendbe álltak. Sőt, a 21-én a császáriak hátába küldött Szél János különítménye is beavatkozott, és Schulcz parancsára Erdőbénye felől megtámadták az ellenséget, amely csak a hegyek felé tudott hátrálni, azonban így is sikerült eljutniuk Schlick hadtestéhez Mádra.⁷⁹ Az ütközetben Schulcz vesztesége nagyjából hetven ember lehetett, Rembowskié pedig a százat is meghaladhatta.⁸⁰

A győzelmek ellenére Klapka január 27-én kénytelen volt visszavonulni a Tisza vonala mögé, ugyanis Schlick komoly erősítéseket kapott, és azokkal újabb támadásra határozta el magát. A magyar csapatok a tokaji fahídon keltek át, amelyet Schulcz dandárja volt hivatott

⁷⁵ Gedeon László őrnagy, dandárparancsnok jelentése Klapka György ezredesnek. Hely és dátum nélkül (vsz. Bodrogkeresztúr, 1849. jan. 22. este). In: DÉR–HAJAGOS–HERMANN 2004. 167.; Schulcz Bódog őrnagy, dandárparancsnok jelentése Klapka György ezredesnek a Bodrogkeresztúr környéki helyzetről. Bodrogkeresztúr, 1849. jan. 22. este 21 óra. In: Uo. 168.

⁷⁶ Dessewffy Arisztid alezredes, dandárparancsnok jelentése a hadtestparancsnokságnak. Tarcal, 1849. jan. 23. In: Uo. 169.; Klapka György ezredes előleges jelentése az OHB-nak az 1849. január 23-i bodrogkeresztúri ütközetről. Tokaj, 1849. jan. 24. In: Uo. 175.

⁷⁷ EGERVÁRI 1870. 26.

⁷⁸ Uo. 28.

⁷⁹ EGERVÁRI 1869a. 64.; DÉR–HAJAGOS–HERMANN 2004. 16.

⁸⁰ Klapka György ezredes előleges jelentése az OHB-nak az 1849. január 23-i bodrogkeresztúri ütközetről. Tokaj, 1849. jan. 24. In: Uo. 176.

fedezni. Itt az életrajz egy igen kényes pontjához érkezünk, ugyanis nehéz megítélni, hogy az őrnagy milyen szerepet játszott a híd felégetésében, amelyet Friwisz Ferenc tűzérszázados hajtott végre.⁸¹

Egervári szerint Schulcz csak későn kapott hírt arról, hogy Friwisz felégeti a hidat, ezért egyes alakulataival kénytelen volt a már égő hídon átvonulni.⁸² Komáromy Károly vámpénztárnok vallomása szerint azonban pontosan tudott mindenről, és csupán késleltetni akarta az átkelő elpusztítását egyértelmű parancs érkezéig.⁸³ Vele szemben Radványi Gábor városi tanácsos beszámolója inkább Schulczéhoz áll közel, ő ugyanis úgy nyilatkozott, hogy az őrnagy kézhez kapta Klapka tiltó parancsát, és aszerint igyekezett eljárni. Az ügyben végül egyedül Friwiszt vonták felelősségre.⁸⁴ Klapka egyébként olyannyira elégedett volt Schulcz teljesítményével, hogy február 2-án előléptetésére is javaslatot tett, de a derék tiszt bodrogkeresztúri győzelme a hadtest táborán túl is komoly hírértékkel bírt, ugyanis Perczel Mór is gratuláló üzenetet küldött Schulcznak.⁸⁵

3.4. Kápolnától a budai vár fokáig (1849. február – 1849. május)

Az OHB január 29-én a felső-tiszai hadtestet Henryk Dembinski alárendeltségébe helyezte, amely véget vetett Klapka önálló hadvezéri ténykedésének. Február 5-én aztán a hadtest hadrendi beosztását is átalakították, három hadosztályra felosztva a csapatokat. Schulcz továbbra is dandárparancsnok maradt, közvetlen felettese pedig Máriássy János hadosztályparancsnok lett.⁸⁶

A főszerepbe tagozódó, immár sorszámozott I. hadtest részeként az őrnagy február elején egy felderítő akció keretében meggyőződött arról, hogy Schlick elhagyta Kassát,⁸⁷ majd Eger felé vette az irányt, ahová február 25-én érkezett meg. Ezt követően a várostól északra, illetve északnyugatra fekvő Felnémetújfalú és Egerbakta védelmével bízták meg, azaz az ő feladata volt a főszereg jobbszárnyának biztosítása egy esetleges átkarolással szemben, így aztán nem is vett részt a kápolnai csata első, február 26-i napján.⁸⁸

⁸¹ Uo. 17.

⁸² EGERVÁRI 1870. 40–41.

⁸³ Komáromy Károly tokaji álladalmi vámpénztárnok vallomása a tokaji híd felégetésével kapcsolatban. Tokaj, 1849. jan. 31. In: DÉR–HAJAGOS–HERMANN 2004. 257.

⁸⁴ Radványi Gábor városi tanácsos nyilatkozata a tokaji híd felégetésével kapcsolatban a hadtest tábori hadbíróságának. Tokaj, 1849. febr. 2. In: Uo. 280.

⁸⁵ EGERVÁRI 1870. 44.; HAJAGOS 2022. 68., 72.

⁸⁶ Uo. 73–74.; MÁRIÁSSY 1999. 81.

⁸⁷ EGERVÁRI 1870. 43–44.

⁸⁸ Uo. 45.

Másnap dél körül azonban Klapka személyesen sietett az őrnagyhoz, egyértelművé vált ugyanis, hogy erősítésre van szükség a Görgei Artúr által vezetett jobbszárnyon, hiszen Schlick folyamatos előrenyomulása azzal a veszéllyel fenyegetett, hogy felgöngyölíti Görgei csapatait.⁸⁹ Végül délután 3 óra tájékán a Schulcz-dandár Egerszalók felől a császáriak balszárnyánál bukkant fel, megsegítve ezzel a Poeltenberg-hadosztályt. A beérkező erősítés megállásra kényszerítette Schlick hadtestét, amelyet Görgei erőinek visszavonulásáig az őrnagy folyamatos tüzérségi tűz alatt tartott ütegével, majd maga is elvonult Eger felé.⁹⁰

Schulcz a Poroszlóra történő visszavonulás után nem sokáig pihenhetett, ugyanis a Szolnok elfoglalására készülő Damjanich János és Vécsey Károly megsegítésére küldték. Az őrnagy a március 5-i győztes ütközetben komolyabb szerepet mégsem játszott, ugyanis tartalékban maradt dandárjával,⁹¹ 9-én viszont a cibakházai átkelőtől kiindulva a kecskeméti puszták felé egy tüntető célzatú előrenyomulást kellett végrehajtania, hogy elvonja a figyelmet az időközben a Tisza bal partjára visszavonuló magyar hadosztályok mozdulatáról.⁹² Schulcz ezután Törökszentmiklóásra vonult hadteste zöméhez, és itt valamikor 13-a után Kossuth Lajossal is volt lehetősége találkozni, sőt kedélyesen el is beszélgetett az OHB elnökével, akit tubákjával is megkínált.⁹³

Schulcz az I. hadtest Kazinczy Lajos által vezetett hadosztályának dandárparancsnokaként vett részt a tavaszi hadjáratban. Az április 4-ei tápióbicskei ütközet során rögtön egy életveszélyes helyzetbe került, a településre gyanútlanul bevonuló Dipold-dandárt ugyanis megfutamította a horvát határőrök rajtaütése, menekülésük pedig Schulcz csapatait is magával rántotta.⁹⁴ Az őrnagy néhány századból igyekezett utóvédet képezni a megfutott honvédek fedezésére, azonban csakhamar ők is hátrálni kezdtek,⁹⁵ így az utolsók között haladva Schulcz is visszavonult. Lova azonban belesüppedt a Tápió iszapjába miközben az ellenség egyre csak közeledett. Végül heves golyózápor közepette néhány katonája visszafordult érte és kimenekítették őt az ellenség karmai közül, kedves hátasa, Dallos azonban a folyóba veszett.⁹⁶

Április 6-án, az isaszegi csatában már jóval sikeresebben szerepelt az őrnagy, mivel az ő dandárja volt az, amely a nap legkritikusabb időszakában az I. hadtest más csapataival szemben képes volt kitartani a balszárnyon, sőt Jelačić üldözésre induló erőinek több rohamát is

⁸⁹ Klapka 1886. 240.

⁹⁰ HAJAGOS 2022. 86–87.; BREIT 1897. I. 268.; EGERVÁRI 1870. 47.

⁹¹ KEMÉNY 2019. 83.; PELYACH 2018. 148.

⁹² EGERVÁRI 1870. 50.

⁹³ Uo. 50–51.

⁹⁴ HAJAGOS 2022. 95–96.; BÜTTNER 1989. 80.

⁹⁵ Uo. 81.

⁹⁶ EGERVÁRI 1870. 54.

visszaverte. Míg Klapka erői hátráltak, ő továbbra is tartotta pozícióját, úgy, hogy egy darabig tévedésből Damjanich tüzérsége is lőtte csapatait.⁹⁷ Schulcz mindenesetre dobosaival gránátos indulót veretve igyekezett elhíttetni az ellenféllel, hogy válogatott alakulatokkal állnak szemben, s kitartott egészen Görgei megérkezéséig, aki aztán rendezte az I. hadtestet.⁹⁸

A váci ütközetnél az őrnagy tartalékban maradt, legnevezetesebb cselekedete így az volt, hogy menetelő dandárja szórakoztatására a Hannover-huszárok zenekarával három indulót játszatott el.⁹⁹

Korábbi érdemeiért április 18-án alezredessé léptették elő,¹⁰⁰ másnap Nagysallónál pedig bizonyította is, hogy rászolgált a kinevezésre, ugyanis komoly osztályrésze volt a magyar győzelemben azzal, hogy az ő hadosztálya foglalta el települést. Schulcz a roham előtt buzdító beszéddel tüzelte fel zászlóaljait, „*mely kissé nevetségesen esék ki, de mégis megtevén a maga hatását,*” majd a nagyendrédi út mentén gránátos indulót doboltatva támadást vezényelt, amiről Büttner azt írta, hogy „*élünkön a rettenthetetlen bátorságú dandárnokunkkal, Sulczcal, mint az eszeveszettek rohantuk meg a várost.*”¹⁰¹ Nagysallót heves kézítása árán sikerült is megszerezniük a magyar csapatoknak.¹⁰²

Április 26-án a komáromi csatában az őrnagy Görgei közvetlen irányítása alatt harcolt, aki a monostori sáncok, illetve az attól nyugatra fekvő szőlők elfoglalásával és megtartásával bízta meg. Ezután részt vett az ácsi erdő ellen intézett támadásban is, azonban a császári erősítés beérkezésének hírére Görgei kénytelen volt visszavonulást elrendelni. Ezt Schulcz figyelmen kívül hagyta és folytatta az előrenyomulást,¹⁰³ kiváltva ezzel az fővezér haragját: Görgei személyesen nyargalt oda a nagyothalló alezredeshez, akit alaposan leteremtett hanyag vakmerőségéért, igaz, Schulcz minimális veszteségeket szenvedett, mivel az ellenség tüzérségétől egy kisebb domb megvédte csapatait.¹⁰⁴

A döntetlennel végződő csatát követően azonban helyre állt köztük a béke, és másnap Görgei a Katonai Érdemrend III. osztályát már viccelődve tűzte derék katonája mellé,¹⁰⁵ aki ezután egy nyakgyulladás miatt hetekig kénytelen volt lábadozni testvére plébániáján. A Budát ostromló csapatokhoz így csak május 20-án, a győztes roham előtti napon csatlakozott, és a

⁹⁷ BÜTTNER 1989. 84–85.; Meldung des Honvédgeneralmajors György Klapka... Oroszi, 12. April 1849. In: HERMANN 2005. 330.

⁹⁸ HAJAGOS 2022. 96., 98.; CSORBA 2021. 398.; GÖRGEY 1911. I. 286.

⁹⁹ BÜTTNER 1989. 86.

¹⁰⁰ Kinevezések. Közlöny 1849. ápr. 20. 307.

¹⁰¹ BÜTTNER 1989. 89.

¹⁰² BREIT 1897. II. 93.

¹⁰³ GÖRGEY 1911. II. 39.

¹⁰⁴ HERMANN 2010. 991–993.; BÜTTNER 1989. 94.

¹⁰⁵ EGERVÁRI 1870. 66–67.

Városmajorban át is vette a parancsnokságot dandárja fölött, ami igen nagy örömet váltott ki az időközben már Nagysándor József parancsnoksága alatt harcoló I. hadtest táborában, mivel személyének szerencsehozó erőt tulajdonítottak. Másnap hajnalban Schulcz a fehérvári kapu ellen vezette rohamra csapatait, és az elsők között mászott fel az egyik létrán is, a dandár a kaput azonban csak súlyos harcok árán tudta elfoglalni.¹⁰⁶

3.3. Schulcz részvétele a nyári hadjáratban és taktikai csúcsteljesítménye Komáromnál (1849. június – 1849. október)

A nyári hadjáratot Schulcz Máriássy János hadosztályában kezdte meg. A Vág-folyóhoz történő június eleji felvonulás során az ő dandárja képezte hadteste elővédjét, és ő volt az I. hadtest első tisztje, akinek orosz szökevények adták meg magukat. A Vághoz érve aztán Schulcz először Mocsonokon, majd Sopornyán szállásolta be elővéddandárját. Utóbbi helyen ismét veszélybe került az élete, mivel *„vakmerősége annyira elragadta, hogy a Vág folyóban, mely a két fél előőrseit elválasztó, megfürdött és csodával határos azon tény, hogy a reá irányított számtalan puskalövés dacára, melyet ő természetesen nem hallott, sértetlenül maradt.”*¹⁰⁷ Schulcz másik jelentősebb cselekedete a napokban az volt, hogy egy huszárszakasz élén felderítő akcióra indult, amely során egy svalizsércsapatot is szétkergetett.¹⁰⁸

Június 16-án a semptei ütközetben az alezredes Máriássy balszárnyán állt fel, azonban a településre nem sikerült betörnie, sőt csapatai meginogtak és négy löveget is elvesztett, Schulcz azonban ennek ellenére is képes volt egyik zászlóaljának fegyelmét megőrizni, amellyel fedezni tudta a Sopornyára történő visszavonulást.¹⁰⁹

A Vág-menti harcok kudarca után június utolsó napjaiban Schulczot Érsekújvárra vezényelték. 28-án itt értesült róla a *Közlöny* hasábjait olvasva, hogy a belügyminisztérium elfogadta névváltoztatási kérelmét, amelynek értelmében felvette a Bátori vezetéknévét is, melyet honvédei adtak neki tiszteletük jeléül valószínűleg még a tavaszi hadjárat alatt.¹¹⁰

A július 2-i komáromi csatát követően a Központi Hadműveleti Iroda a Duna-parti erődbe vonta a dandárt az egész I. hadtesttel egyetemben, ahol aztán Schulcz a sebesült Görgeit helyettesítő Klapka szárnysegédjévé lépett elő, és ilyen minőségben szerepelt a július 11-i vesztes komáromi csatában, ahol leginkább Leiningen, Poeltenberg és Klapka táborkara között

¹⁰⁶ EGERVÁRI 1870. 68–70.; FLEISZ 2022. 91.

¹⁰⁷ SZINNYEI 1887. 459.

¹⁰⁸ EGERVÁRI 1870. 75., 78.

¹⁰⁹ Uo. 80–81.; FLEISZ 2022. 98.

¹¹⁰ Névváltoztatások. Közlöny, 1849. jún. 28. 535.; EGERVÁRI 1870. 8.

ingázott fel-alá.¹¹¹ Schulcz egyébként ekkor még koránt sem érzékelte a magyar függetlenség ügye felett Damoklész kardjaként függő orosz intervenciós sereg erejét, ezért „azzal kecsegteté magát, bajtársait s alattvalóit, hogy majd azokat is halomra verjük,” ami igen komoly stratégiai hiányosságokra vall.¹¹²

Az alezredes a főszereg elvonulása után dandárja nélkül Komáromban maradt, és Klapka helyetteseként működött.¹¹³ Ezen hónapokban legjelentősebb tettei a július 30-i északi, illetve az augusztus 3-i déli parti kitörésekhez kötődtek. Utóbbi során egy két zászlóaljából, három huszárszázadból és két ütegből álló oszlop vezetésével bízta meg őt a tábornok a kitörő erők centrumában. Feladatul a császáriak Csém és Herkálypuszta közötti sáncainak elfoglalását kapta, azzal a megkötéssel, hogy az ellenség bekerítése érdekében addig nem támadhat, amíg Aschermann Ferenc ezredes hadoszlopa nem kerül az ellenség hátába. Az átkarolással megbízott csapatok azonban csak lassan érkeztek meg, Klapka pedig tartott tőle, hogy ezzel az ellenség lehetőséget nyer a rendezett visszavonulásra. Ezen okok arra a következtetésre juttatták, hogy Schulcz erőit muszáj lesz idő előtt támadásra küldenie, így az alezredes is rohamra indulhatott oszlopa élére állva.¹¹⁴

A császáriak fegyelme az Aschermann megérkezése után két irányból érkező támadás miatt gyorsan felbomlott, ezért Schulcz a sáncok megszállása után az ellenség üldözésére indult.¹¹⁵ Taktikai éleslátását dicséri, hogy lovasságával és egyik ütegével az Ács és az ácsi erdő közötti útra sietett, és itt olyan lövellést vett fel, ahonnan kartácstűz alá vehette az időközben az erdőből is kiszoruló császári gyalogságot, amelynek jelentős része csakhamar megadásra kényszerült. Schulcz ezután kis csapatával a Concó-patak partján vett fel új pozíciót, és a menekülőket arra kényszerítette, hogy észak felé fussanak, ott azonban a Duna, a Concó és a magyarok által közrezárva találták magukat, és csak súlyos veszteségek árán voltak képesek Győr felé egerutat nyerni.¹¹⁶

Klapka a győzelemben oroszlánrészt vállaló Schulczot augusztus 6-án a Katonai Érdemrend II. osztályával jutalmazta, de ezredessé is előléptette nagyothalló bizalmasát. A tábornok emlékirataiban is Schulcz hősiességéről írt, és kiemelte, hogy az „övé és az általa vezetett gyöngye hadé a nap pálmája.”¹¹⁷

¹¹¹ Uo. 82.; CSIKÁNY 2015. 237.

¹¹² EGERVÁRI 1870. 83.

¹¹³ BONA 2015. I. 180.

¹¹⁴ BÁLINT – POLGÁR – PÓRSZÁSZ 2020. 129.; Auszug aus dem Operationsjournal der ungarischen Armee bei Komorn... Komorn, 3. August 1849. In: HERMANN 2005. 632.

¹¹⁵ KEDVES 2002. 195–196.; HAMARY 1869. 21.

¹¹⁶ EGERVÁRI 1870. 93–94.; GELICH 1882. III. 893–896.

¹¹⁷ KLAPKA 1886. 265.

A Komáromba való visszatérést követően lesújtóan hatott az ezredesre a világosi (szőlősi) fegyverletétel híre, azonban közvetett módon igyekezett kivenni a részét a vár feladásáról szóló tárgyalásokból, ugyanis Haynau egyik parlamenterét, Franz Jungbauer ezredest személyesen is ismerte még Milánóból. Egy alkalommal beszélgetni is tudott vele, amely során a császári tiszt ígéretet tett rá, hogy a magyarok „*hadi becsületét*” szem előtt tartva igyekszik majd tárgyalni.¹¹⁸

Schulcz nem lett volna hű hírnevéhez, ha a szabadságharc utolsó napjaiban nem került volna ismét életveszélybe, az ezredesnek ugyanis a tárgyalások ideje alatt lehetősége nyílt arra, hogy meglátogassa egyik Kurtakeszin lakó barátját. Az odaúton a cári katonák szívélyesen át is engedték az őrposzton, viszont visszafelé szóváltásba keveredett az őrseget átvevő császári ulánusokkal, akik elől menekülőre kellett fognia. Szerencséjére azonban egy szakasz Lehel-husár észrevette szorult helyzetét és felé vágottak, elriasztva ezzel az üldözőket.¹¹⁹

¹¹⁸ EGERVÁRI 1870. 97., 100–101.

¹¹⁹ Uo. 104.

4. Passzivitás és aktivitás. Schulcz Bódog a szabadságharc után (1849–1885)

4.1. A bizonytalanság és információhiány időszaka (1849–1860)

A Komárom október 4-i átadása után menlevélben részesülő Schulcz számos tisztársával, Károlyi Sándorral, Szerelmey Miklóssal és Hunyady Lászlóval együtt gróf Esterházy Pál ezredes csákvári birtokán vendégeskedett, ahol három héten át vadászattal, kártyázással és a szabadságharc leverése által okozott trauma feldolgozásával töltötték az időt. Egészen bizonyos, hogy az Esterházy-kastélyban lehetséges jövőjüket is megvitatták, ugyanis rövid időn belül Schulcz kivételével mindannyian emigráltak. Ez a lehetőség az ezredes előtt is nyitva állt, és valószínűleg ekkor még maga sem döntött jövőjével kapcsolatban, ugyanis novemberben az osztrák-sziléziai Gräfenbergbe távozott Vincenz Prießnitzhez, hogy fülbaját kezeltesse. Az utazást megelőzően már felvette a kapcsolatot a hidroterapeutával, aki meggyőzte őt a hideg víz gyógyító hatásáról. Úgy tűnik nem hiába, ugyanis Schulcz hallása hamarosan javulásnak indult. Az ezredes a társaságot is élvezte, ugyanis a magyar üggyel rokonszenvező nyugat-európai, és az orosz vendégek is mind kitüntették őt figyelmükkel, sőt többen emigrálásra buzdították. Kérdéses, hogy erről hogyan vélekedett Schulcz, az viszont biztos, hogy hazatért öccséhez Esztergom-Szentgyörgypusztára, miután 1850 júniusában elfogyott a pénze. Schulcz János plébánost csakhamar Garamkövesdre helyezték át, ahova a zsoldjának jelentős részét korábban a honvédek között szétosztó testvére is követte.¹²⁰

Úgy tűnt, hogy a Garam-folyó partján az ezredes nyugalomra lelt, békés semmittevésének, azonban 1852. január 14-én az államrendőrség véget vetetett azzal, hogy az összes iratát lefoglalták, őt pedig Pestre, majd Bécsbe hurcolták. A birodalom fővárosában február 20-án haditörvényszék elé állították, ahol szembesítették azzal, hogy a rendőrség elfogott egy levelet, amelyet a Kossuth megbízásából összeesküvést szervező Piringer Mihály címzett neki. Schulcz tagadta, hogy bármit is tudna a szervezkedésről, és a bíróság sem talált rá bizonyítékot, hogy ténylegesen is kapcsolatban állt volna Piringerral, szabadon engedésére azonban egészen júniusig kellett várnia.¹²¹

Nehezen rekonstruálható, hogy az ezredes milyen kapcsolati hálóval rendelkezett az 1850-es években, az viszont biztos, hogy Peter Driquettel és Inkey Kázmérral szoros kapcsolatban állt, ők ugyanis anyagi támogatásban részesítették raboskodása alatt.¹²² Egervári műve alapján ugyan valószínűnek tűnik, hogy tényleg nem tudott a Piringer-féle szervezkedésről, egy 1852-

¹²⁰ EGERVÁRI 1870. 105–108.

¹²¹ Uo. 109–113.

¹²² Uo. 113.

es Kossuthnak címzett, a politikus húgától, Emiliától származó levél tanúsága szerint a Jubál Károly-féle ellenállási mozgalom viszont számon tartotta Schulcz letartóztatását.¹²³ Az ezredes helyzetéről azért volt fontos értesíteni Kossuthot, mivel a komáromi bajtársait sorra beszervező Makk József 1851 őszén őt is bevonta a Jubálékkal szoros kapcsolatban álló mozgalmába, sőt, rábízta a szervezkedés vezetését a „*pesti hónap*”-ban, azaz Esztergom, Fejér, Hont, Nógrád, Pest-Pilis és Tolna vármegyében, illetve a Kiskunságban.¹²⁴ A Piringer levele miatt letartóztatott ezredes részvételéről azonban bécsi cellatársával, Krivácsy Józseffel ellentétben a rendőrség nem tudott, így elkerülte a büntetést. 1852. július 26-án azonban ismételten őrizetbe vették, ugyanis egy házkutatás alkalmával két lőfegyvert találtak nála. Otthonából „*fegyvereltagadás végett*” a pesti Újépületbe hurcolták, régi ismerőse, Forgách Simon ezredes azonban közbenjárt érte a hadbírónál, így kilenc nap után hazatérhetett.¹²⁵

1853. februárjában a rendőrök kihallgatási célzattal ismét megjelentek Schulcznál. Ennek Szakmáry Kálmán főhadnagy hanyagsága volt az oka, aki miután nála vendégeskedett, egy bécsi kávéházban arról beszélt, hogy egy honvédtábornok azt mondta neki, Magyarország hamarosan köztársaság lesz. Schulczon a kihallgatás alatt viszont nem tudtak fogást találni a rendőrök, így egyértelmű bizonyítékok hiányában elkerülte a büntetést.¹²⁶

A veterán az 1850-es évek hátralévő részében visszavonultan élt Garamkövesden. 1853-ig egészen biztosan aktív társasági életet élt, megfigyelését is alighanem a nála vendégeskedő egykori 48-asok nagy száma válthatta ki. Az 1853 és 1861 közötti időszakban viszont valószínűleg csökkent látogatóinak száma, hiszen a rendőrség sem zaklatta többet. Feltehetőleg alaposan megviselte a Makk-szervezkedést követő megtorlás, ahogy az sem kizárt, hogy hallása ismét romlásnak indult, s így nehezebb volt társaságba járnia.

4.2. A visszavonult Schulcz népszerűségének fénykora (1861–1875)

A Magyarországon beálló kedvező politikai fordulat lehetővé tette, hogy 1861-ben országszerte honvédegyletek alakulhassanak a veteránok kezdeményezésére. A folyamatból Schulcz Bódog sem maradt ki, hiszen február 18-án az esztergomi honvédsegélyező-egylet alakuló gyűlése elnökké választotta őt, majd fáklyás felvonulást szerveztek a tiszteletére.¹²⁷

¹²³ Zsularszkyné Kossuth Emilia levele bátyjához Lujza és Zsuzsi nővéreinek letartóztatása tárgyában. Bécs, 1852. márc. 2. In: JÁNOSSY 1948. 601.; DEÁK 2010. 132.

¹²⁴ Makk utasítást küld Batori-Schulz Bódog „*pesti hónapnak*” a Dunavölgye megszervezésére. Hamburg, 1851. szept. 15. In: JÁNOSSY 1948 584.

¹²⁵ EGERVÁRI 1870. 114–115.

¹²⁶ Uo. 115.

¹²⁷ Közintézetek, egyletek. Vasárnapi Újság, 1861. márc. 3. 106.

Schulcz elnöki ténykedéséről kevés információ áll rendelkezésünkre, az viszont biztos, hogy az ő feladata volt, hogy gyűjtéseket szervezzen a rászoruló veteránok, hadiözvegyek és -árvák számára, a munka nélkül maradt honvédeket pedig segítenie kellett az álláskeresésben.¹²⁸

Az ezredes ambíciói túlmutattak azon, hogy csupán egy egyletet vezessen, ugyanis hamarosan Hont vármegye veteránjai között is elindult az elnöki pozícióért, és valamikor az év első hónapjaiban Ipolyságon bizalmat szavaztak neki.¹²⁹ Azonban bármennyire is lelkesen kezdett bele munkájába, az országgyűlés berekesztése után felszámolták a honvédegyleteket, és Schulcz ismét kénytelen volt visszavonulni.¹³⁰

1867-ben újra megjelent a magyar közélet porondján, viszont jóval visszafogottabb lendülettel, ugyanis a Garamkövesd és Ipolyság közötti távolságra hivatkozva nem vállalta el a honti honvédegylet elnöki tisztségét.¹³¹ Tekintélyéből kifolyólag azonban így is fontos tagja volt az egyletnek, hiszen június 2-án az alakulóban lévő buda-pesti honvédegylet egyik gyűlésére is meghívták, Perczel Mórral közösen pedig még Szemere Bertalant is meglátogatta a Schwartzer-féle szanatóriumban.¹³² Egervári 1870-es munkájában egyébként honvédegyleti elnöknek nevezi őt, így könnyen lehet, hogy tiszteletbeli elnöki pozíciót viselt, amely nem volt példanélküli a korban.¹³³

Schulcz életét társasági aktivitása ellenére számos probléma nehezítette. Először is nagyothallásának ténye miatt gyakran búskomorságba zuhant, amelyet jó barátja és orvosa Péczely Ignác szakértelme és vigasztalása némiképp enyhített,¹³⁴ viszont igen komoly anyagi problémákkal is küzdött, ugyanis a cs. kir. hadseregtől kapott 300 forintos főhadnagyi nyugdíján kívül nem volt jövedelemforrása. A problémát némileg orvosolta, hogy Majthényi László honti főispán közbenjárására a vármegye egy egyszeri, 1022 forintos segélyben részesítette. Az erről 1869. január 11-én döntést hozó bizottsági ülésre Schulczot is meghívták, aki köszönőbeszédében kiemelte, hogy mindent a „*haza dicsőségéért*” tett, ezért „*ha mindjárt ezermilliót készbesítenének is, azt sem becsülném többet, mert én ugyan pénzért nem hoztam áldozatot.*”¹³⁵

A vármegye által folyósított adomány azonban nem tarthatott ki örökre, ugyanis 1870-ben Schulcznak kölcsönt kellett felvennie ahhoz, hogy előfizethessen a *Hazánk s a Külföldre, A*

¹²⁸ FARKAS 2010. 527.

¹²⁹ MIKÁR 1869. 51–52.

¹³⁰ EGERVÁRI 1870. 116–117.; Önéletrajz, OL Nr. 28.

¹³¹ MIKÁR 1869. 51.

¹³² Batori Schulcz Egervárinak, Gk. 1867. jún. 22., OL Nr. 29.; ill. 1870. jan. 1., OL Nr. 78.

¹³³ EGERVÁRI 1870. 8.; FARKAS 2010. 534.

¹³⁴ Batori Schulcz Egervárinak, Gk. 1867. jún. 22., OL Nr. 30.

¹³⁵ Batori Schulcz Egervárinak, Gk. 1869. jan. 22., OL Nr. 53.

Honvédre és Jókai Mór *Üstökösére*,¹³⁶ amelyek közül utóbbi két újság erősen kötődött a balközéphez.¹³⁷ Ezen olvasmányai, valamint baráti köre alapján tudunk következtetni politikai preferenciáira, és úgy tűnik, hogy Tisza Kálmán pártjának programja állt hozzá a legközelebb. Schulcz barátai között is hasonló politikai meggyőződésű embereket találhatunk, ugyanis Ivánka Imre, Ivánka Zsigmond, Klapka György és Blaskovich Pál is mind a balközép képviselői voltak. Természetesen akadtak kivételek, mint a Deák-párti Esterházy Pál és Majthényi főispán, vagy a szélsőbaloldali Egervári, aki a Schulczról szóló művéből teljesen kihagyta az ezredes és Deák találkozását, valamint Görgeit is árulónak bélyegezte.¹³⁸

Az ezredes mindezek ellenére ritkán adott hangot politikai nézeteinek. Egy alkalommal 1869-ben Kuhn Ferencet kritizálta Egervárinak, helyeselve Bethlen Olivér azon cikkét, amelyben a közös hadügyminisztert azzal vádolta, hogy „*a magyar ezredeket a lázadások elnyomására használja.*”¹³⁹ Másik ilyen közéleti állásfoglalása az volt, amikor egyik, a porosz-francia háború előestéjén keletkezett levelében Magyarországot ifjú vőlegénynek, Ausztriát pedig vén menyasszonynak titulálta, sőt, a frigy felbontásának hasznosságára is utalást tett, tehát eléggé kritikusan viszonyult a kiegyezéshez.¹⁴⁰

1869 tavaszán némileg sikerült enyhíteni a nagyothallás problémáját, ugyanis orvosának köszönhetően javulni kezdett az állapota.¹⁴¹ Ezt követően egyre többször vállalkozott utazásokra, például a Magyar Történelmi Társulat Ipolysági vándorgyűlésén is megjelent mint érdeklődő.¹⁴² 1870. június 8-án ott volt az országos honvédgyűlésen is, ahol az a megtiszteltetés érte, hogy a gyűlésen elnöklő Ivánka Imre mellett ülhetett Gáspár Andrással egyetemben,¹⁴³ de különböző ünnepségeken is gyakori meghívott volt.¹⁴⁴

4.3. Bátori Schulcz Bódog emlékiratai 1848/9-ki szabadságharcból (1870)

A kiegyezés utáni években jelentek meg az első írások az ezredesről. Először *A Honvéd* közölte rövid önéletrajzát,¹⁴⁵ majd Mittermaier Alajos jelentetett meg róla egy életrajzi összefoglalót *Hazánk s a Külföld* hasábjain.¹⁴⁶ Azonban nem ő volt az első, akiben felmerült az

¹³⁶ Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1870. márc. 6., OL Nr. 81.

¹³⁷ FARKAS 2010. 538.

¹³⁸ KOSÁRY 1994. II. 11.

¹³⁹ BETHLEN 1869. 356.; Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1869. nov. 24., OL Nr. 70.

¹⁴⁰ Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1870. júl. 15., OL Nr. 96.

¹⁴¹ Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1869. máj. 11., OL Nr. 59.

¹⁴² Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1869. nov. 8., OL Nr. 64.

¹⁴³ Az országos honvédgyűlést... Vasárnapi Újság, 1870. jún. 12. 301.; FARKAS 2017. 1039.

¹⁴⁴ A komáromi honvéd-émlék leleplezése aug. 28-án. Vasárnapi Újság. 1870. szept. 4. 455.

¹⁴⁵ BÁTORI 1867. 29.

¹⁴⁶ MITTERMAIER 1867. 659.

ötlet Schulcz életútjának ismertetésére, Vas Gereben ugyanis 1866-ban tervbe vette, hogy megírja az ezredes életrajzát, viszont a közismert író életének utolsó éveiben olyannyira rendszertelen munkát végzett, hogy terve nem valósult meg.¹⁴⁷

Schulcz biográfusa végül Egervári (Potemkin) Ödön lett, akivel először 1867. június 2-án találkoztak a buda-pesti honvédegylet gyűlésén. Az Akadémia hivatalnokaként dolgozó Egervári ezekben a napokban személyesen felelt az ezredes „idegenvezetéséért.” Schulcz nem sokkal később egy szívességet is kért tőle, ugyanis szeretett volna elmélyülni a bodrogheresztúri ütközetéről rendelkezésre álló forrásokban, mivel úgy érezte, hogy önálló hadvezéri ténykedésének fénypontjáról a kortársak méltatlanul megfélelkeznek, holott ő az ütközetet döntő fontosságúnak tartotta a felső-tiszai harcok végkimenetele szempontjából. Ez a szemlélet abból fakadt, hogy Schulcz a Kiss Károlyra hivatkozó Patay Istvántól úgy értesült, miszerint a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Alosztályának tudósai megvizsgálták a szabadságharc menetét és megállapították, hogy a felső-tiszai hadszíntér „fő fordulatpontja” éppen Bodrogheresztúrnál volt. Egervárit ennek megfelelően arra kérte Schulcz, hogy segítsen neki megkeresni a szóban forgó elemzést.¹⁴⁸ Ugyan kiderült, hogy ilyen irat nem létezik, kapcsolatuk mégsem szakadt meg, 1868. novemberében – az egykori 48-as huszárhadnagyként a szabadságharcról több forrásértékű művet is szerző – Egervári ugyanis azzal kereste meg az ezredest, hogy szeretné megírni az életrajzát. Schulcz a válaszában megköszönte, hogy ilyen megtiszteltetésben lehet része, és egyúttal megadta a mű fő kérdését is biográfusa számára: „*voltam é tényező a nagy nemzeti függetlenségi harcban, vagy nem?*”¹⁴⁹

Egervári az ezredes szívére kötötte, hogy kezdjen el írni, mert különben nem lesznek meg a szükséges forrásai a Schulcz-életrajz megalkotásához. „*De tudja, hogy kedvetlen vagyok, és csep kedvem sincs tollhoz fogni, nagyon unalmas az nekem rólam és tettemről beszélni, és még írni is, jaj!*” – írta november 25-i levelében a veterán, akiről sokat elárul, hogy ezen sorok után levelét 4 hosszú oldalon keresztül folytatta.¹⁵⁰ Egyébként kifejezetten izgalmas az a kép, amely leveleiből és az emlékiratokból élénk tárul, ugyanis a mű megírásával egyidejűleg egyrészt újraélte 48-as élményeit, másrészt pedig a hadtudományok iránt érdeklődő, egyfajta kései hadikrónikásként igyekezte elemző szemlélettel vizsgálni saját ténykedését.

Schulcz leveleiből kiderül, hogy úgy érezte, a szabadságharc alatt a kormányzat elmulasztotta tábornoki előléptetésben részesíteni. Ezt környezete felé is kommunikálta,

¹⁴⁷ Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1869. máj. 11., OL Nr. 57.; SZINNYEI 1914. XIV. 957.

¹⁴⁸ Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1867. jún. 22., OL Nr. 29–30.

¹⁴⁹ Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1868. nov. 12., OL Nr. 34.

¹⁵⁰ Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1868. nov. 25., OL Nr. 35.

ugyanis gyakran tábornoknak szólították, valamint azzal vigasztalták, hogy majd „*a tudomány kinevezi a tábornokot.*” Úgy tűnik tehát, hogy Schulcz barátaival egyetemben Egervári történetírói munkájától remélte kivívni a társadalom minél nagyobb elismerését, s végső soron utólagos előléptetésének kieszközölését.¹⁵¹ Ez az ezredes részéről teljesen érthető vágy volt, hiszen számos olyan dolog nyomasztotta, amelyekkel szemben a múltja miatti elismerésben szeretett volna vigaszt találni.

Bátori Schulcz tehát lázas munkába fogott, és december 29-én elküldte befejezett memoárjait Egervárinak, akit feljogosított arra, hogy írását „*használja kedve szerint, akként, miként gondolja.*”¹⁵² Az elkövetkező hónapokat a biográfus a mű megírásával töltötte, de időközben *A Honvédban* is megjelentetett egy rövid életrajzi összefoglalót az ezredesről, amelyben Thaly Kálmán Vak Bottyánról szóló biográfiáját jelölte meg követendő mintaként.¹⁵³

Schulcz és Egervári 1869–70-es levelezésének középpontjában a mű kiadásának finanszírozása állt, ugyanis egyikük sem rendelkezett az ehhez szükséges anyagi feltételekkel, sőt féltek a „*közönségnek merev résztvételelenségétől*” is, ezért előfizetői rendszer kialakítása mellett döntöttek. Az ezredes bizakodó volt a jövőt illetően, ugyanis azt remélte, hogy a könyv kiadását követően „*igazi nevezetesség*” lesz, s egyúttal anyagi megbecsültségre is szert tesz majd, hiszen „*Koldus hős és Hadvezér*” nem lehet egyszerre. 1869. november 12-én pedig azt írta: „*bizonyos vagyok, hogy műve páratlan lesz a maga nemében, és még bizonyosabb vagyok, hogy az a magyar világnak és derék szép honleányoknak tetszeni fog, és talán máshol is tetszéssel lesz fogadva.*” Utóbbi gondolat alighanem arra utal, hogy Schulcz a mű külföldi kiadásában is reménykedett.¹⁵⁴

Az előfizetők elsősorban az ezredes barátai és egykori bajtársai közül kerültek ki, de az esztergomi papneveldekből is érkezett pénz, amelyet a fiatal Fraknói Vilmos gyűjtött össze. A több újságban is megjelentetett hirdetések révén Egervári is szerzett támogatókat, tehát ő sem maradt tétlen a finanszírozás kérdésében.¹⁵⁵

A kiadásra végül 1870. januárjában került sor Wodianer Fülöp nyomdájában, majd az érdeklődésre való tekintettel hamarosan egy második kiadással is jelentkezni kellett, amiben nagy szerepe volt annak, hogy a kiegyezést követő szabadabb légkör újfajta közbeszédet hozott 48-ról, és ezzel párhuzamosan az érdeklődés is megnőtt a téma iránt. Schulcz kifejezetten

¹⁵¹ Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1868. nov. 25., OL Nr. 35.

¹⁵² Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1868. dec. 29., OL Nr. 45.

¹⁵³ EGERVÁRI 1869b. 54., Az említett munka: THALY Kálmán: Bottyán János II. Rákóczi Ferenc fejedelem vezénylő tábornoka. Történeti életrajz a kurucz-világ hadjárataival. Bécs, 1865.

¹⁵⁴ Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1869. jan. 9., OL Nr. 46.

¹⁵⁵ Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 187. jan. 1., OL Nr. 78.; ill., 1870. jan. 15., OL Nr. 80.

elégedett volt Egervári munkájával, sőt igazán meghatotta őt a végeredmény. Mindössze annyi kivetnivalót talált, hogy az őt ábrázoló rajz nem tükrözte hűen a vonásait.¹⁵⁶

A műben Egervári alapvetően Schulcz életútját követi végig, a címnek megfelelően viszont a szabadságharc alatti tevékenysége teszi ki a könyv legnagyobb részét. Az emlékirat áttekintését és más visszaemlékezésekkel való összevetését követően arra a következtetésre jutottam, hogy hiteles forrásról beszélhetünk, a hiányosságai pedig abban érhetők tetten, hogy az emlékezés mechanizmusából fakadóan egy-egy sikernek nagyobb jelentőséget tulajdonít a kelleténél, vagy egy-egy dátumra, névre rosszul emlékszik. A mű a magyar romantikus történetírás egyik jellegzetes alkotása, ez viszont nem azt jelenti, hogy Egervári feláldozta volna a történelmi hitelességet a hőskultusz oltárán, hanem inkább azt, hogy kizárólag az ezredes érdemeiről beszél, illetve negatív képet fest ellenlábasaíróiról. Ezekre kiváló példa az a rész, ahol a szerző úgy szól, *„Bódog rajongó ifjú lelkiületét édes ábrándok ringaták, képzeletében tábornokká lőn, a mi idővel teljesült is, mert már a Bodrogkeresztúrnál kivívott csata is valóban azzá tévé őt, a nélkül, hogy azért a debreczeni kormánynál pártfogásért kellett volna könyörögnie, vagy pedig hivatalos kinevezését a Közlöny tudatta volna.”*¹⁵⁷ Érdemes kritikaként felróni viszont, hogy Schulcz 1848-as gyógykezeléséről való hazatérésének okaként hazafiúi érzelmeit jelöli meg, és nem szól arról, hogy az ezredes valójában cs. kir. ezredéhez szeretett volna visszatérni.¹⁵⁸

A levelek és az emlékirat összevetése során szó szerinti egyezéseket nem találtunk, kihagyott részeket viszont igen, ami alapján arra következtethetünk, hogy Egervári szabadon, saját belátása szerint használta az ezredes írásait. Úgy tűnik, hogy Schulcz és Deák beszélgetését leszámítva leginkább a kevésbé érdekes, epizódyszerű részek voltak azok, amelyeket kiselejtezett. A mű a maga korában egyébként ritkaságnak számított, ugyanis a címe ellenére nem tekinthető hagyományos emlékiratnak, hiszen Schulcz – mai kifejezéssel élve – „szellemírója,” Egervári hangján szólal meg.

¹⁵⁶ Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1870. febr. 03., OL Nr. 82.

¹⁵⁷ EGERVÁRI 1870. 2.

¹⁵⁸ Uo. 7.

4.4. A szabadságharc hősének utolsó évei (1875–1885)

1875 első heteiben Schulcz Bódog nagyon súlyosan megbetegedett, állapota pedig négy hónapon keresztül annyira kritikus maradt, hogy halálára készülve elégette az iratait, köztük az Egerváritól visszkapott életrajztöredékeit is.¹⁵⁹

1875. november 24-én meghívták egy ipolysági díszebédre, ahol tiszteletére tósztot is mondtak, ő azonban közbevágott, és egyes szám harmadik személyben megjegyezte magáról, „*hogy már rég meghalt,*” ami nagy megdöbbenést váltott ki a jelenlévőkből.¹⁶⁰

Ezen éveiről nagyon kevés forrással rendelkezünk, viszont hosszas betegeskedését követően, leveleinek írásképe egy, a korábbinál jóval gyengébb ember keze nyomának tűnik. 1879-re azonban alighanem javult állapota, ugyanis újra korábbi írásképe tért vissza egyik Egervárinak írt levelében. Ezt követően alig találjuk nyomát, hogy kimozdult volna Garamkövesdről, Rényi Rezső irodalomtörténész viszont gyakran vendégeskedett nála.¹⁶¹

1884. január 14-én 80. születésnapja alkalmából az Esztergomi Honvédegylet nagy születésnap-i ünnepséget szervezett számára a városházán.¹⁶² Az év szeptemberében a már gyengélkedő ezredes nevével a nagy köztisztület ellenére – vagy éppen ezért – azonban visszaéltek, ugyanis a *Függetlenség*ben egy ismeretlen személy a neve mögé burkolódzva nyílt levelet jelentetett meg, amelyben Görgeit árulónak, Klapkát pedig zavart elméjűnek titulálta. Utóbbi tábornok szintén nyílt levélben válaszolt az ezredesnek, amelyben kinyilvánította, hogy nem tudja elképzelni, hogy ezek a vádak tőle származnak. Ez azonban valószínűleg csak retorikai fogás volt, ugyanis írása végén arra szólította fel régi barátját, hogy „*a kevés perczekeket, melyek számunkra még fön-n vannak tartva, hasztalan és múltunkhoz nem illő módon, ne mérgezzük meg.*”¹⁶³

Schulcz magánlevélben válaszolt Klapkának, amelynek tartalmát utóbbi egy újabb nyílt levélben ismertette. Ebből kiderül, hogy az ezredes nem tudta, ki élt vissza a nevével, valamint az is, hogy a megjelenést követően két alkalommal is jelezte tiltakozását a *Függetlenség* szerkesztőségének, amely válaszra sem méltatta őt.¹⁶⁴

Ezt követően egészségi állapota már nem tette lehetővé számára, hogy elutazzon otthonából. Utolsó hónapjait gondoskodó testvére és látogatói között töltötte. 1885. március 8-án hunyt el

¹⁵⁹ Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1875. máj. 29., OL Nr. 101.

¹⁶⁰ Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1879. júl. 12., OL Nr. 106.

¹⁶¹ Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1879. júl. 21., OL Nr. 108.

¹⁶² Bátori Schultz Bódog honvédtábornok... Vasárnapi Újság, 1884. jan. 20. 44.

¹⁶³ KLAPKA 1884a. 332., 335.

¹⁶⁴ KLAPKA 1884b. 336.

Garamkövesden. Az esztergomi honvédtemetőben egykori bajtársai között helyezték végső nyugalomra.¹⁶⁵

¹⁶⁵ Batori Sulcz Bódog... Vasárnapi Újság 1885. márc. 15. 181.

5. Aktivitás és passzivitás összegzése

Miután áttekintettük Bátori Schulcz Bódog életrajzát, fontos kitérni arra is, hogy a különböző életszakaszai mennyire tekinthetők aktívnek vagy passzívnak.

Kétségtelen, hogy életének első két évtizedében lehetőségeihez mérten annyira aktív volt, amennyire csak lehetett, ugyanis egy polgári életformát folytató birtoktalan nemesi család sarjaként az érvényesüléshez két út állt előtte: vagy apjához, nagybátyjához hasonlóan elvégzi a megfelelő iskolákat, hogy aztán a jogi, hivatalnoki pályára lépjen, vagy nagyapjai nyomdokán a katonai hivatást választja. Ő szülei akaratának megfelelően az előbbi úton indult el, viszont 1824-ben mégis a hadsereg mellett döntött.

A ranglétrán való előrejutását jelentősen megkönnyíthette volna, ha valamilyen katonai iskolát is elvégez, viszont Schulcz ennek ellenére is meglehetősen aktívnek bizonyult szolgálati ideje alatt, ugyanis sikerült annyira felhívnia magára ezredese figyelmét, hogy ajánlásával 1828-ban megpróbálkozhasson bekerülni a Magyar Nemesi Testőrség soraiba, négy évvel később pedig hadnagy lett belőle.

Szerény anyagi lehetőségei nem tették lehetővé, hogy megnősüljön, viszont így is mozgalmas magánéletet mondhatott magának, hiszen gyakori vendég volt a milánói szalonokban. Életének intenzitását azonban nem csupán külső körülmények befolyásolták, hanem elhatalmasodó nagyothallása is, amely derékba törte a cs. kir. hadseregben folytatott karrierjét. Fülbaja az 1840-es évek második felében már igen súlyos lehetett, hiszen hasonló problémával küzdött Schweidel József is, őt viszont Schulczal ellentétben nem nyugalmazták.¹⁶⁶

1848 és a honvédség megalakulása teljesen új lehetőséget biztosított számára, ugyanis nemcsak, hogy újra szolgálatba állhatott, de másokhoz hasonlóan a ranglétrán történő előmenetele is alaposan felgyorsult, hiszen kevesebb mint egy év leforgása alatt századosból ezredes lett, úgy, hogy közben a főhadiszíntéren is bizonyította csapatparancsnoki és taktikai rátermettségét. Bodrogkeresztúrnál megmutatta, hogy önállóan is képes ütközetet nyerni, az augusztus 3-i komáromi kitörés alkalmával pedig magas szintű taktikai érzékről tett tanúbizonyságot.

Az ezredesi rangig jutó Schulcz a maximumot hozta ki a szabadságharc alatti működéséből, hiszen neki is megvoltak a maga korlátjai. Először is az oroszok beavatkozásának még július elején sem tulajdonított különösebb jelentőséget, ami a stratégiai érzékről negatív képet fest.

¹⁶⁶ HERNÁDY 2018. 37.

Másrészt egy nagyothalló katona minden tehetsége ellenére sem alkalmas arra, hogy tábornokként vezényeljen egy nagyobb összecsapást. Schulcz néha így is komoly problémákba ütközött hallása miatt, ugyanis, Isaszegnél – Leiningen szerint Kápolnánál – a fegyverropogás és ágyútűz hallatán „*kezét füléhez tartotta, hogy jobban halljon és egyszerre fölkiált, hisz ezek már csatároznak.*” A hevesen tomboló csata hozzá tehát úgy jutott el, mintha csak előcsatározás zajlott volna.¹⁶⁷ Valószínűleg Kassánál sem csupán a köd miatt futott bele az ellenségbe, hiszen egy vonuló lovascsapat komoly zajt tud kelteni.

Schulcz Bódog minden kétséget kizáróan a szabadságharc legbátrabb katonái közé tartozott. A lovagi és hősi eszmények megtestesítésére való törekvés szinte minden vele kapcsolatos forrásból tükröződik, viszont fanatikus bátorságát nem lehet teljesen elválasztani a nagyothallástól. Úgy tűnik, bizonyos esetekben a félelemérzet hiánya abból fakadt, hogy nem tudta a veszélyes szituációkat teljes mértékben felmérni. Ilyen eset volt, amikor az április 26-i komáromi csatában nem vette észre Görgei visszavonulását és folytatta a támadást.

A 19. századi hadtörténelemben számos hasonló példát láthatunk arra, hogy katonák valamilyen fizikai nehézségből kifolyólag nem tudjuk észlelni az őket fenyegető veszélyt. Ilyen volt, amikor Waterloonál a teljesen kimerült brit 24. gyalogezred órákon keresztül mozdulatlanul állt a tüzéségi tűzben, úgy, hogy közben 60%-os veszteséget szenvedtek el,¹⁶⁸ de hasonló probléma lépett fel a csornai ütközetben Franz Wyss császári tábornok esetében is, aki katonái elmondása szerint azért esett el, mert rövidlátása miatt túl közel került a honvédekhez.¹⁶⁹

Az ilyen típusú szituációk azonban sosem vezettek súlyos kimenetelhez Schulcz esetében, hiszen rendkívül gyakorlatias katona volt, remek taktikai érzékkel, valamint olyan felettesei voltak, akik megfelelően kontrollálták a tevékenységét, mint Görgei Komáromnál. Az ezredesnél jellemzően éppen azt láthatjuk, hogy az egészségügyi problémájának és kiemelkedő bátorságának elegyéből 1848–49-ben pozitív eredmény származott, hiszen fergeteges rohamokat vezet, mint Nagysallónál vagy a komáromi kitörésnél, és elfoglalja az ellenség állásait, vagy sziklaszilárdan megveti a lábát egy pozícióban, hogy fedezze a visszavonuló csapatokat, mint Kassánál és Isaszegnél.

Schulcz számára fülbaja azonban a kommunikációt alaposan megnehezítette: a tokaji vámpénztárnok vallomásából tudjuk például, hogy amikor a híd felégetése előtt jelenlétében közölte, hogy a deszkákat korábban kátránnyal mázolták be, szavaira „*nem lévén semmi*

¹⁶⁷ LEININGEN 1900. 163.

¹⁶⁸ KEEGAN 2013. 155.

¹⁶⁹ MARKÓ–BALÁZS 1960. 208.

*figyelem (vagy talán őrnagy úr nem is értette).*¹⁷⁰ Leiningen is azt írta róla, hogy „*nagyot hallása gyakran igen komikussá tette, mert beszélgetés közben mindent félreértett és a legnevetésesebb válaszokat adta.*”¹⁷¹

Ennek ellenére Schulcz magánéletének is kiemelkedően aktív időszaka volt ez, hiszen rengeteg baráttra tett szert a szabadságharc táborában, illetve katonái között is nagyon népszerűvé vált bátorsága, de embersége miatt is, amely többször is megmutatkozott, például amikor Bodrogkeresztúrnál az őt csak „*Bácsi*”-nak szólító haldokló tűzére mellett maradt az utolsó pillanatig.¹⁷² Leiningen egyediségéért és bátorságáért egyaránt becsülte, és hajlandó volt a leghosszabb történeteit is végighallgatni, amelyért cserébe a magát önérzetesen fenegyereknek nevező ezredes őt is megtisztelte ezzel a jelzővel.¹⁷³

Schulcz öltözködése révén is igyekezett kitűnni, ugyanis jellegzetes védjegyévé vált több helyen is átlőtt burnusza, amelyen a „*szakadásokat és lyukakat Sulcz különcségből piros fonállal varratta be, úgy, hogy öltözete valóságos carreau-tizeshez hasonlított. Ezen burnuszára ő büszke volt és méltán, mert legkiáltóbban bizonyítá tulajdonosának vitézségét és a világ legszebb érdemjelével volt díszítve.*”¹⁷⁴ Szabadságharc alatti ténykedését tehát minden szempontból pályafutása és aktivitása csúcspontjának tekinthetjük.

Ugyan nem tudjuk, hogy Klapkához hasonlóan miért nem emigrált a komáromi kapituláció után, viszont úgy tűnik, hogy Garamkövesdről is igyekezett a magyar szabadság ügyét szolgálni, mivel csatlakozott a Makk-féle szervezkedéshez, és kapcsolatban állt Jubál Károly mozgalmával. Nem véletlen tehát, hogy Piringer is felkereste őt levelében, amely végül az ezredes első letartóztatásához vezetett. Társasági élete is kifejezetten mozgalmas lehetett, mivel egyes barátai készek voltak anyagilag is támogatni, és alighanem sokan megfordultak nála, hiszen harmadik letartóztatása is egy óvatlan vendég miatt történt. 1853-ig mindezek miatt úgy tűnik, hogy nagyon aktív életet folytatott, azonban a meghurcoltatások alighanem kedvét szegték, és az elkövetkező években teljes visszavonultságban élt, amíg 1861-ben aztán két honvédegylet vezetésével egy rövid időre újra ki tudott teljesedni.

A kiegyezésig újra olyan időszak következett életében, amelyről nagyon kevés információ áll rendelkezésünkre, 1867-től kezdve viszont egykori bajtársai hazatérésével és hallása javulásával párhuzamosan újra megélénkült társasági élete, rengetegen megfordultak nála, és ő

¹⁷⁰ Komáromy Károly tokaji álladalmi vámpénztárnok vallomása a tokaji híd felégetésével kapcsolatban. Tokaj, 1849. jan. 31. In: DÉR-HAJAGOS 2004. 257.

¹⁷¹ LEININGEN 1900. 164.

¹⁷² GRACZA 1894. III. 30.

¹⁷³ LEININGEN 1900. 164.

¹⁷⁴ SZINNYEI 1887. 459–460.

is gyakran látogatta meg más bajtársait, emellett pedig megjelentek emlékiratai Egervári közreműködésével.

Közéleti téren azonban passzivitás jellemezte, és állást sem vállalt, pedig népszerűségét könnyen politikai tőkére válthatta volna, hiszen nála jóval ismeretlenebb veteránok voltak képesek érvényesülni a vármegyei és az országos politika területén. Schulcz visszatérhetett volna az újjáalakuló honvédséghez, de ahhoz is megvolt a képzettsége, hogy a kiegyezés után hivatalnokként helyezkedjen el. A neoabszolutizmus éveiben tanítóként is kereshette volna kenyerét más bajtársaihoz hasonlóan, viszont könnyen lehet, hogy ezt rangon aluli foglalkozásnak találta. Jogi végzettsége, a katonaságnál szerzett tapasztalatai és 48-as múltja azonban elegendő tőkét jelenthetett volna, hogy az 1860-as években és különösen a kiegyezés után esetleg politikai pályára lépjen.

Érdemes barátja, Blaskovich Pál életpályáját összehasonlítani Schulczéval, ugyanis a két tiszt kora között alig három hónap különbség volt. Blaskovich elvégezte a bécsi hadmérnöki akadémiát, majd az 5. huszárezredben 1819-től 1831-ig szolgálva századosként szerelt le. Schulcz ezzel szemben nem végzett katonai iskolát és a hadsereget is csak kényszerből, nagyothallása miatt hagyta el, 1848–49-ben viszont az ezredesi rangig jutott, míg Blaskovich csak a honti nemzetőrök őrnagya lett. A szabadságharc után aztán egészen eltérő életutat futottak be, ugyanis míg Schulcz Garamkövesden az ellenállási mozgalmakkal fenntartott kapcsolatától, illetve honvédegyleti ténykedésétől eltekintve tétlenségre volt kárhozthatva, addig bajtársát 1861-ben és 1867-ben is országgyűlési képviselővé választották, sőt 1869-ben tartalékos őrnagyként újra a honvédség szolgálatába állhatott, 1873-ban bekövetkezett halála előtt pedig nem sokkal alezredessé is előléptették.¹⁷⁵

Blaskovich életpályája világosan megvilágítja, hogy Schulcz előtt nyitva állhatott a politikai és a kiegyezés után akár a katonai hivatás is. Logikusnak tűnik a magyarázat, miszerint ebben nagyothallása akadályozta, azonban a szabadságharc idején ettől függetlenül is a honvédsereg kifejezetten hasznos törzstisztje tudott lenni. Források hiányában nem tudjuk, hogy az 1850–60-as években romlott-e a hallása, az viszont biztos, hogy 1869-ben javult, így aztán nehéz magyarázatot találni arra, hogy egy Blaskovichnál meglehetősen komolyabb múlttal, nagyobb tekintéllyel és egy Klapka Györgytől Ivánka Imréig terjedő kapcsolati hálóval rendelkező ünnepelt veterán miért nem próbált érvényesülni legalább a kiegyezés után állapotának 1875-ös romlásáig. Erő és elszántság ugyanis volt az ezredesben, hiszen, ahogy egyik 1869-es levelében fogalmazott: „*az erőm olyan, mint 27 éves korában, összetépek akárkit!*”¹⁷⁶

¹⁷⁵ BONA 2015. I. 200.

¹⁷⁶ Bátori Schulcz Egervárinak, Gk. 1869. dec. 2., OL Nr. 71.

A politikai ténykedésben talán egyfajta természetes távolságtartás gátolta, hiszen 1849 márciusában a tiszafüredi zendülés alatt és más katonapolitikai kérdésekben sem nyilvánított véleményt, ettől függetlenül viszont tudott intrikus is lenni, hiszen volt olyan beosztottja, Gyika Jenő őrnagy személyében, akit ellehetetlenített parancsnoki ténykedésében, sőt hozzájárult a lemondatásához is azzal, hogy aláírta a 17. zászlóalj tisztjeinek nyilatkozatát, amelyben gyávasággal vádolták a betegeskedő Gyikát a hadtestparancsnokság előtt.¹⁷⁷

Összességében tehát Bátori Schulcz Bódog életútjának áttekintését követően azt kell mondanunk, hogy 1849-ig mind karrierjét, mind magánéletét tekintve kiemelkedő aktivitást mutatott, ugyanis az iskolapadban, a cs. kir. hadseregben és a honvédségben is nagyon ambiciózus tevékenységet folytatott, sőt 1849-ben nagyothallása ellenére sikerült eljutnia pályája csúcsára. A szabadságharc után azonban már korántsem beszélhetünk ilyen intenzitásról, ugyanis Schulcz raboskodásait követően az egykori honvédtisztek jelentős részével ellentétben a közélet területén egyre visszafogottabb aktivitást mutatott rövid honvédegyleti elnöki működését leszámítva, holott levelei alapján a szándék és az erő is meg lett volna benne ahhoz, hogy állást vállalva véget vessen saját anyagi nehézségeinek. Ennek ellenére az Egervári Ödön segítségével kiadott visszaemlékezései révén hozzájárult egy olyan munka születéséhez, amely a mai napig a szabadságharc hadtörténetének egyik fontos és remekül hasznosítható primer forrása.

¹⁷⁷ MOLNÁR 2019. 143.

6. Bibliográfia

6.1. Források

6.1.1. Levéltári források

OL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Magánlevéltárak, P szekció, 2256. Személyi fondtöredékek, 95. sorozat, 1. alsorozat. Potemkin (Egervári) Ödön hagyatéka (1863–1879)
Conduiteliste	Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv Personalunterlagen, Conduitelisten, Infanterieregiment Nr. 33. (1824–1849) Kt. 110.
Grundbuch	Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv Personalunterlagen, Militärische Grundbuchsevidenz, Grundbuchsevidenz der Regimenter, Infanterieregiment Nr. 33. (1841–1850) Abgangsklasse I. Heft 3. Seite 131. (Kt. 2164.)
PensBuch	Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv Personalunterlagen, Versorgungsunterlagen, Pensionsbücher (1847–1852) Oberleutnant III. Seite 314.

6.1.2. Sajtó

Közlöny 1848, 1849.

Vasárnapi Újság 1861, 1870, 1884, 1885.

6.1.3. További nyomtatott források

Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1848.

BÁTORI 1867. Batori (Schultz) Bódog, ezredes és dandár-parancsnok 1848 és 49-iki hadjárat alatti működésének rövid vázlata. A Honvéd, 1867. aug. 26. 29.

- BETHLEN 1869. *Bethlen Olivér: A magyar nemzeti hadsereg s a kislelkű „bécsi urak.” A Honvéd, 1869. nov. 11. 356.*
- BÜTTNER 1889. *Büttner Emil: "Csata mezejéről írom pár soraim". (Büttner Emil levelei az 1848/49-es szabadságharcból). Szerk. Pető Vilmos. Bp. 1889.*
- DECSY 1792. *Decsy Sámuel: A' magyar Szent Koronának és az ahoz tartozó tárgyaknak históriája. Wien, 1792.*
- DÉR–HAJAGOS 2002. *Az 1848–49-es I. magyar hadtest iratai. I. Sajtó alá rend. Dér Dezső – Hajagos József (A Heves Megyei Levéltár forráskiadványai 9.) Eger, 2002.*
- DÉR–HAJAGOS–HERMANN 2004. *Az 1848–49-es I. magyar hadtest iratai. II. Sajtó alá rend. Dér Dezső – Hajagos József – Herman Róbert (A Heves Megyei Levéltár forráskiadványai 10.) Eger, 2004.*
- EGERVÁRI 1869a. *Egervári Ödön: A bodrog-kereszturi csata 1849-ik évi jan. 22 és 23-kán. A Honvéd, 1869. febr. 9. 46–48.*
- EGERVÁRI 1869b. *Egervári Ödön: Bátori Schulcz Bódog honv. dandárnok 1848/9-ben. A Honvéd, 1869. febr. 16. 54–56.*
- EGERVÁRI 1870. *Egervári Ödön: Bátori Schulcz Bódog emlékiratai 1848/9-ki szabadságharcból. Pest, 1870.*
- GELICH 1882. *Gelich Rikárd: Magyarország függetlenségi harca 1848–49-ben. I–III. Bp. 1882–1889.*
- GÖRGEY 1911. *Görgey Arthur: Életem és működésem Magyarországon az 1848. és 1849. években. Ford. Görgey István. I–II. Bp. 1911.*
- GRACZA 1894. *Gracza György: Az 1848–49-iki magyar szabadságharc története. I–V. Bp. 1894–1898.*
- HAMARY 1869. *Hamary Dániel: Komáromi napok 1849-ben, Klapka György honvédtábornok alatt. Pest, 1869.*
- HELLEBRONTH 1940. *A magyar testőrségek névkönyve 1760–1918. Összeáll. Hellebronth Kálmán. H. n., é. n. [Bp. 1940.]*

- HERMANN 2001. Kossuth Lajos és Görgei Artúr levelezése 1848–1849. Szerk. Hermann Róbert. Bp. 2001.
- HERMANN 2005. Von der Revolution zur Reaktion. Quellen zur Militärgeschichte der ungarischen Revolution 1848–49. Szerk. Hermann Róbert. Bp. 2005.
- JÁNOSSY 1948. A Kossuth-emigráció Angliában és Amerikában 1851–1852. Összeáll. Jánossy Dénes. I–II. Bp. 1948.
- KLAPKA 1884a. *Klapka György*: Báthory Schulz Bódog, 48-diki honvédezredes, régi bajtársamhoz Esztergomban. Budapesti Szemle 40. (1884) 331–335.
- KLAPKA 1884b. *Klapka György*: A Budapesti Szemle szerkesztőjének. Budapesti Szemle 40. (1884) 336.
- KLAPKA 1886. *Klapka György*: Emlékeimből. Bp. 1886.
- KOSSUTH 1952. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. Sajtó alá rend. Barta István. (Kossuth Lajos összes munkái XIII–XIV.) I–II. Bp. 1952–1953.
- LEININGEN 1900. Gróf Leiningen-Westerburg Károly honvédtábornok levelei és naplója 1848–1849. Ford. Marczali Henrik. Bp. 1900.
- MÁRIÁSSY 1999. *Máriássy János*: Visszaemlékezések az 1848–49. évi szabadságharc alatt végzett szolgálataimra. Sajtó alá rend. Sugár István. Bp. 1999.
- MIKÁR 1869. Honvéd Schematizmus. Az 1868-ban még életben volt 1848/49-es honvédtisztek névkönyve. Összeáll. Mikár Zsigmond. Pest, 1869.
- MITTERMAIER 1867. *Mittermaier Alajos*: Bátori (Schulcz) Bódog, honvédtábornok. Hazánk s a Külföld, 1867. okt. 17. 657–659.

- PILCH 1929. *Pilch Jenő*: Adatok Görgey élet- és jellemrajzához. (Töredék Szentkirályszabadjai Karsa Ferenc 1848/49-i honvéd főhadnagy naplójából). *Hadtörténelmi Közlemények* 23–24. (1922–1923) 368–389.
- SCHRÖDER 1891. *Schröder Károly*: Bátori Schulcz Bódog. 1804–1885. *Vasárnapi Újság*, 1891. aug. 9. 513–514.
- SZINNYEI 1887. *Szinnyei József*: Komárom 1848–49-ben. Napló-jegyzetek. Bp. 1887.

6.2. Szakirodalom

- BÁLINT–POLGÁR–PÓRSZÁSZ 2020. *Bálint Ferenc – Polgár Balázs – Pórszász Anna*: Hadtörténeti régészeti kutatás a komárom–herkálypusztai „ulánus-temető”-ben (2018–2019). *Hadtörténelmi Közlemények* 133. (2020) 125–156.
- BÁNLAKY 22. *Bánlaky József*: I. Ferenc József háborúi az 1848/49. évi magyar szabadságharcot kivéve (1848–1882). (A magyar nemzet hadtörténelme 22.) digitalizált változat (letöltve: <https://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0022/2275.html>, 2022. dec. 4.)
- BONA 2015. *Bona Gábor*: Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban. I–II. Miskolc, 2015.
- BONA 2008. *Bona Gábor*: Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban. I–II. Bp. 2008–2009.
- BOROVSKY 1903. Bars vármegye. Szerk. Borovszky Samu. (Magyarország vármegyéi és városai). Bp. é. n. [1903.]
- BREIT 1897. *Breit József*: Magyarország 1848/49. évi függetlenségi harcának katonai története. I–III. Bp. 1897–1898.
- CSIKÁNY 2014. *Csikány Tamás*: Mocsáron át a magaslatra, avagy a 33-asok rohama a podubniei csatában. *Hadtörténelmi Közlemények* 127. (2014) 453–475.

- CSIKÁNY 2015. *Csikány Tamás: A szabadságharc hadművészete 1848–1849.* Budapest 2015.
- CSORBA 2021. *Csorba György: Dobosok, trombitások és katonazenekarok alkalmazása az 1848–1849-es szabadságharc harcmezőin.* Hadtörténelmi Közlemények 134. (2021) 383–415.
- DEÁK 2010. *Deák Ágnes: A koronás Wargha. Egy kettős ügynök Kossuth és a császári rendőrség szolgálatában.* Bp. 2010.
- DÉR 2015. *Dér Cs. Dezső: Az 1848–49-es I. magyar hadtest. Hadszervezés az önálló működés időszakában.* H. n. [Bp.] 2015.
- FARKAS 2010. *Farkas Katalin: Perczel Mór és a honvédegyleti mozgalom kibontakozása (1867–1868).* Hadtörténelmi Közlemények 123. (2010) 522–561.
- FARKAS 2017. *Farkas Katalin: "Régi honvédek" a kiegyezési rendszerben. Az 1848–49-es honvédegyleti mozgalom története a kiegyezéstől az 1880-as évekig.* Hadtörténelmi Közlemények 130. (2017) 1017–1055.
- FLEISZ 2022. *Fleisz János: Nagysándor József tábornok, „a magyar függetlenségi gondolat egyik legkövetkezetesebb híve”.* (Aradi vértanúk sorozat 9.) Bp. 2022.
- HAJAGOS 2022. *Hajagos József: Dessewffy Arisztid, a vitéz huszártábornok.* (Aradi vértanúk sorozat 7.) Bp. 2022.
- HERMANN 2010. *Hermann Róbert: A magyar hadsereg az 1849. április 26-i komáromi csatában.* Hadtörténelmi Közlemények 123. (2010) 985–1004.
- HERMANN 2015. *Hermann Róbert: Magyarország Hadtörténete a Szent Szövetség korában.* In: Magyarország hadtörténete I–IV. Szerk. Uő. Bp. 2015. 115–119.

- HERNÁDY 2018. *Hernády Zsolt*: „Ha legyőznek is bennünket, de bírni soha nem fognak”. Schweidel József tábornok élete. (Aradi vértanúk sorozat 3.) Bp. 2018.
- KEEGAN 2013. *Keegan, John*: A csata arca. A közkatonák háborúja 1415–1976. Bp. 2013.
- KEDVES 2002. *Kedves Gyula*: Szabolcs a hazáért. A 48. honvédszászlóalj története az 1848–49-es szabadságharcban. Bp. 2002.
- KEMÉNY 2019. *Kemény Krisztián*: Öfelsége dragonyosezredének „hányattatásai” a magyarországi főhadszíntéren 1848–1849-ben – különös tekintettel az 1849. március 5-i szolnoki ütközetre. *Hadtörténelmi Közlemények* 132. (2019) 77–91.
- KEMPELEN 1915. *Kempelen Béla*: Magyar nemes családok I–XI. Bp. 1911–1932.
- KMETY–JUHÁSZ 2018. *Kmety Adrien – Juhász Réka Ibolya*: A kassai felsőoktatási intézmények hallgatói 1776–1852. (Felsőoktatástörténeti kiadványok. Új sorozat 16.) Bp. 2018.
- KOSÁRY 1994. *Kosáry Domokos*: A Görgey-kérdés története. I–II. Bp. 1994.
- MARKÓ–BALÁZS 1960. *Markó Árpád – Balázs József*: A csornai ütközet. *Hadtörténelmi Közlemények*. (1960) 1. sz. 201–209.
- MOLNÁR 2019. *Molnár András*: A 47. honvédszászlóalj első parancsnoka, Gyika Jenő honvédtörtnagy. *Hadtörténelmi Közlemények* 132. (2019) 133–151.
- PÁSZTI 2013. *Pásztai László*: A természeti viszonyok befolyása a harci cselekményekre az 1848–1849-es szabadságharc példáján. *Hadtörténelmi Közlemények* 126. (2013) 767–790.
- PELYACH 2018. *Damjanich János* „a mindig győztes tábornok”. Szerk. Pelyach István (Aradi vértanúk sorozat 5.) Bp. 2018.
- SOMOGYI 2011. *Somogyi Győző*: A szabadságharc katonái. A tanulmányokat írta Bacsoni Tamás – Hermann Róbert. Bp. 2011.

- SZINNYEI 1914. *Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. I–XIV. Bp. 1891–1914.*
- ZAKAR 2002. *Zakar Péter: Protestáns katonák lelki gondozása a cs. kir. hadseregben, 1773–1868. Hadtörténelmi Közlemények 115. (2002) 3–33.*